

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

УДК: ...

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

_____ Інна САВИЦЬКА

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри педагогіки

_____ Руслан СОПІВНИК

«__» _____ 2024 р.

«__» _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: «ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ГУРТОЖИТКАХ
СТУДМІСТЕЧКА (НА ПРИКЛАДІ НУБІП УКРАЇНИ)»**

Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»

Освітньо-професійна програма: «Педагогіка вищої школи»

Орієнтація освітньої програми: «Освітньо-професійна»

Гарант освітньої програми _____ к.п.н. Лідія ЧЕРЕДНИК

Керівник магістерської роботи _____ к.п.н. Карина САФ'ЯН

Виконав: _____ Анжела КУКСА

КИЇВ-2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри педагогіки

д.п.н., доцент _____ Р.В. Сопівник

«24» вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

студентки Кукси Анжели

1. Тема магістерської роботи: «Профілактика девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка (на прикладі НУБіП України)». Затверджена наказом ректора НУБіП України від 12.12.2023 р за №2253 С.

2. Термін подання завершеної роботи на кафедру: 01.11.2024 р.

3. Вихідні дані до магістерської роботи: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положення про підготовку і захист магістерської роботи у Національному університеті біоресурсів і природокористування України; посібники, словники, довідники, методична, наукова література щодо теми дослідження.

4. Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Конкретизувати зміст понять «девіантна поведінка», «профілактика девіантної поведінки», «гуманітарні спеціальності»; уточнити їх зміст, критерії та особливості в контексті студентського життя.

2. Дати характеристику умов і чинників виникнення девіантної поведінки у студентів

3. Вивчити особливості соціально-психологічного клімату в гуртожитках студентського містечка НУБіП України як чинника, що впливає на профілактику або розвиток девіантної поведінки.

4. Окреслити сучасні підходи та стратегії профілактики девіантної поведінки у студентів гуманітарних спеціальностей, зокрема в контексті освітньо-виховної роботи в закладах вищої освіти та студентських гуртожитках.

5. Провести емпіричне дослідження рівня девіантної поведінки та ефективності профілактичних заходів у гуртожитках НУБіП України та розробити програму профілактики девіантної поведінки студентів для кураторів та вихователів гуртожитків тощо.

Дата видачі завдання: 20.09.2023 р.

Керівник магістерської роботи _____ Карина Саф'ян

Завдання прийняв до виконання _____ Анжела Кукса

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 123 с., 7 таблиць, 21 рисунок, використаних джерел - 69 найменувань, 5 додатків. Основний текст роботи викладено на 96 сторінках.

Метою роботи є виявлення умов та чинників виникнення девіантної поведінки серед студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка (на прикладі НУБІП України), розробка та апробація ефективності програми профілактики девіантної поведінки.

Об'єкт дослідження – процес формування девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка (на прикладі НУБІП України).

Предмет дослідження – педагогічні умови, засоби та методи профілактики девіантної поведінки у студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка (на прикладі НУБІП України).

Методи дослідження: теоретичні та емпіричні.

У першій частині нашого дослідження ми провели огляд наукових джерел, що присвячені питанням профілактики девіантної поведінки, соціальної адаптації та виховної роботи зі студентами у гуртожитках. Для цього були використані джерела галузі педагогіки, психології, соціології та права. Наша мета полягала у вивченні різноманітних підходів до профілактики девіантної поведінки та аналізі наукових концепцій, які допомагають створити здорове соціальне середовище у студентських гуртожитках.

У другій частині ми зосередилися на емпіричному дослідженні. Нами було здійснено опитування студентів гуманітарних спеціальностей НУБІП України для оцінки рівня девіантної поведінки та виявлення основних ризикових чинників. Використання соціологічного опитування та анкетування дозволило нам отримати об'єктивні дані про проблеми поведінки студентів та проаналізувати рівень їх соціальної адаптації до життя в гуртожитках.

На наступному етапі нами було проведено педагогічний експеримент, спрямований на апробацію методів профілактики девіантної поведінки. Було впроваджено комплекс заходів, таких як виховні бесіди, психологічні тренінги та групова робота зі студентами. Була здійснена оцінка ефективності методик та заходів, які можуть бути застосовані у гуртожитках для зниження рівня девіантної поведінки.

Статистичний аналіз зібраних даних проводився із застосуванням методів математичної статистики для перевірки достовірності отриманих результатів. Ми аналізували якісні та кількісні показники щодо рівня девіантної поведінки серед студентів та оцінювали ефективність впроваджених профілактичних заходів. Це дозволило нам зробити обґрунтовані висновки щодо впливу педагогічних інтервенцій на соціальну поведінку студентів.

У першому розділі нашої роботи ми розкрили теоретичні аспекти профілактики девіантної поведінки, зокрема ключові концепції, особливості виховної роботи зі студентами гуманітарних спеціальностей та чинників, які впливають на поведінкові відхилення. Нами також було досліджено особливості взаємовідносин у студентському середовищі та їх вплив на соціальну поведінку молоді.

Другий розділ роботи було присвячено аналізу емпіричних даних та результатів педагогічного експерименту. Нами детально описано процес дослідження, надана характеристика групи респондентів та представлено результати опитувань і експерименту. Крім того, були розроблені практичні рекомендації для працівників гуртожитків та педагогів щодо ефективної профілактики девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей.

У висновках нами підбито результати теоретичного та емпіричного дослідження, з акцентом на важливості комплексної роботи з профілактики девіантної поведінки у студентському середовищі. Нами наголошено на необхідності системної виховної роботи у гуртожитках, що сприяє створенню

здорового соціального середовища та зниженню рівня поведінкових відхилень.

Ключові слова: профілактика девіантної поведінки, студенти гуманітарних спеціальностей, гуртожиток, виховна робота, соціальна адаптація, педагогічний експеримент.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	
1.1. Поняття девіантної поведінки.....	11
1.2. Детермінація девіантної поведінки.....	26
1.3. Особливості поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у контексті їх проживання в гуртожитках.....	30
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ГУРТОЖИТКАХ СТУДМІСТЕЧКА (НА ПРИКЛАДІ НУБІП УКРАЇНИ)	
2.1. Огляд існуючих програм профілактики девіантної поведінки студентської молоді у гуртожитках.....	39
2.2. Закордонний досвід профілактики девіантної поведінки у гуртожитках...47	47
2.3. Роль адміністрації гуртожитку, студентських рад та психологічних служб у попередженні девіантної поведінки студентів у гуртожитках.....	55
Висновки до розділу 2.....	63
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ГУРТОЖИТКАХ СТУДМІСТЕЧКА (НА ПРИКЛАДІ НУБІП УКРАЇНИ)	
3.1. Мета, завдання і методика проведення емпіричного дослідження.....	67
3.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження.....	70
Висновки до розділу 3.....	94
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101
ДОДАТКИ.....	109

ВСТУП

Актуальність теми. Студентський вік припадає на важливий етап особистісного становлення, коли молодь шукає своє місце у суспільстві та формує життєві цінності. Водночас студенти часто стикаються з проблемами проживання адаптації до нових умов та навчання, що супроводжується підвищеним стресом. Відсутність належної підтримки може призвести до девіантних проявів, таких як агресія, алкоголізм, порушення дисципліни та соціальної поведінки.

Гуртожиток є середовищем, де студенти перебувають поза прямим контролем з боку батьків і викладачів, тому рівень особистої відповідальності та самоконтролю суттєво зростає. Проживання в колективі створює як позитивні можливості для соціалізації, так і ризики: конфлікти, вплив небажаних моделей поведінки, формування антисоціальних угруповань. Без належної профілактичної роботи такі умови можуть стати підґрунтям для девіантної поведінки.

Студенти гуманітарних спеціальностей мають низку особливостей: вони часто вивчають суспільні, психологічні та культурні дисципліни, що формують критичне мислення та акцент на соціальних цінностях. Однак без належної виховної роботи молодь може потрапити під вплив ідеології, яка виправдовує девіантні або протестні форми поведінки. Важливо розуміти, що гуманітарії, зважаючи на їх майбутню роль у суспільстві (викладачі, журналісти, правозахисники), потребують особливого підходу до виховання моральних і поведінкових норм.

Сучасне українське суспільство стикається з економічними труднощами, нестабільністю та інформаційними впливами, що ускладнює процес соціалізації молоді. В умовах війни та кризових явищ багато студентів відчують підвищену тривожність і дезорієнтацію. Девіантна поведінка може стати формою психологічного захисту або спробою самоствердження в таких складних умовах.

Аналіз існуючих педагогічних практик демонструє, що гуртожитки не завжди забезпечені фахівцями, які здатні здійснювати регулярну виховну роботу з мешканцями. Відсутність психологічної підтримки та недооцінка проблем поведінки в колективі до зростання конфліктів, ізоляції окремих студентів та поглиблення проблем поведінки сприяють тому, що профілактика девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей є особливо актуальною.

Результати досліджень свідчать, що ефективна профілактика девіантної поведінки можлива лише за умов тісної взаємодії виховного та освітнього процесів. Це вимагає комплексного підходу, де профілактична робота відбувається не лише у стінах гуртожитку, але й у процесі навчання. Інтеграція цих аспектів у студентське життя допоможе формувати відповідальність, моральні принципи та культуру поведінки.

НУБіП України має великий контингент студентів, які проживають у гуртожитках, що потребує підвищеної уваги до питань виховання та професійної поведінки. Університет відомий своїми гуманітарними програмами, які готують студентів до майбутньої роботи з людьми, а тому формування в них моральних якостей і відповідної поведінки є критичним аспектом. Актуальність дослідження підкріплене потребою адаптувати університетські підходи до сучасних соціальних викликів і потреб молоді.

Таким чином, профілактика девіантної поведінки у студентському середовищі, особливо серед студентів гуманітарних спеціальностей, є основним аспектом як для забезпечення їх соціальної адаптації, так і для підготовки до майбутньої професійної діяльності. В умовах гуртожитку ця проблема потребує особливої уваги через специфічні ризики та особливості колективного проживання. Дослідження та впровадження ефективних методик профілактики девіантної поведінки має велике значення для розвитку безпечного та комфортного середовища у студентів, сприяючи формуванню психологічно здорової молоді та майбутніх фахівців підготовки високого рівня.

Метою роботи є виявлення умов та чинників виникнення девіантної поведінки серед студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка (на прикладі НУБіП України), розробка та апробація ефективності програми профілактики девіантної поведінки.

Об'єкт дослідження – профілактика девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка (на прикладі НУБіП України).

Предмет дослідження – педагогічні умови, засоби та методи профілактики девіантної поведінки у студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка (на прикладі НУБіП України).

Завдання:

1. Конкретизувати зміст понять «девіантна поведінка», «профілактика девіантної поведінки», «гуманітарні спеціальності».

2. Дати характеристику умов і чинників виникнення девіантної поведінки у студентів.

3. Вивчити особливості соціально-психологічного клімату в гуртожитках студентського містечка НУБіП України як чинника, що впливає на профілактику або розвиток девіантної поведінки.

4. Окреслити сучасні підходи та стратегії профілактики девіантної поведінки у студентів гуманітарних спеціальностей, зокрема в контексті освітньо-виховної роботи в закладах вищої освіти та студентських гуртожитках.

5. Провести емпіричне дослідження рівня девіантної поведінки та розробити програму профілактики девіантної поведінки студентів.

Методи дослідження. Нами були використані теоретичні та емпіричні методи дослідження (теоретико-методологічний аналіз, спостереження, анкетування, методи математичної статистики).

Теоретична цінність та прикладна значущість отриманих результатів полягає в уточненні понять та механізмів профілактики девіантної поведінки студентів у гуртожитках, що розширює наукові уявлення

про цю проблему. Прикладна значущість виникає у розробці рекомендацій та програм для практичного використання в освітньому процесі та виховній роботі, що сприяє зниженню девіантних проявів і покращенню соціально-психологічного клімату в студентському середовищі.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, підрозділів до них, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 123 сторінки, 7 таблиць, 21 рисунок, використаних джерел - 69 найменувань, 5 додатків. Основний текст роботи викладено на 96 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

1.1. Поняття девіантної поведінки

Однією з ключових рис сучасної молоді є стрімкий прогрес у сфері комп'ютерних та інформаційних технологій. Вони відкривають нові можливості для навчання, вирішення різних завдань, підтримання зв'язків з друзями й колегами, а також для знайомства з культурами та традиціями різних народів через Інтернет. Водночас Інтернет став невід'ємною частиною нашого щоденного життя, але разом із тим несе певні ризики для дорослих і молоді. Особливу загрозу він створює для молоді, які перебувають у пошуках власного життєвого шляху. Соціальне оточення, у якому вони формуються, значною мірою впливає на їхні рішення та цінності. На жаль, у теперішній час асоціальні форми поведінки можуть сприйматися як звичні, що провокує різноманітні проблеми для суспільства. Тому необхідно глибоко дослідити причини та особливості девіантної поведінки молоді, щоб краще впроваджувати ефективні заходи для її профілактики й корекції [1].

Поведінка — це сукупність конкретних дій та зовнішніх проявів активності живих організмів, включаючи людину. Вона формується як відповідь на потребу пристосування до змін у навколишньому середовищі. У поведінці тварини є реакція на зовнішні подразники та пристосування до них. Людська поведінка також відповідає вимогам середовища, проте не обмежується лише реакціями, після чого вона залежить від внутрішніх мотивів та стимулів. Завдяки цьому людські вчинки спрямовані на досягнення особистих цілей, дотримання також суспільних норм і правил, а також на активну участь у соціальних відносинах [2].

Отже, людська поведінка може бути спрямована не тільки на пристосування до зовнішніх умов, але й на зміну навколишнього середовища,

щоб воно відповідало її потребам. Це підтверджується визначенням С. Г. Немченка, який трактує поведінку як активну діяльність особистості, орієнтовану на отримання нових цінностей та їх впровадження у соціальні відносини, які вона підтримує. Автор виокремлює два ключові способи регулювання поведінки: зовнішній, що базується на моральних нормах, і внутрішній, заснований на моральній свідомості та добровільній активності [3].

Коли йдеться про становлення поведінки, психологи характеризують поведінку людини як таку, що залежить від зовнішнього середовища, тобто матеріальних умов що її оточують. У випадку психічних розладів або аномалій, таких як шизофренія чи аутизм, ця поведінка може залишатися залежною від середовища та непередбачуваною протягом тривалого часу. Нормальний розвиток психіки людини означає, що її поведінка поступово стає керованою свідомістю, коли власні мотиви набувають ваги. Згодом поведінка втрачає спонтанність і імпульсивність, стаючи більш усвідомленою та спрямованою на конкретні цілі, іншими словами, вона стає «самостійною» [4].

Термін "девіація" використовується для позначення різних відхилень. Це може стосуватися порушень поведінки, клінічних синдромів або змін у взаєминах. У статистиці цей термін вказує на ступінь відхилення конкретного значення від середнього. У рамках нашого дослідження девіація розуміється як соціальна поведінка, що відрізняється від загальноприйнятих у суспільстві норм.

Аналізуючи поняття "поведінка" і "девіація", можна визначити девіантну поведінку як таку, що не відповідає встановленим нормам і порушує їх. Девіантна поведінка відрізняється за ступенем, спрямованістю або мотивацією, і може відходити від різних соціальних критеріїв. Ці критерії можуть базуватися на правових, моральних або загальноприйнятих принципах.

Наприклад, за визначенням В. В. Афанасьєвої, девіантна поведінка не відповідає правовим, моральним та етичним нормам, які встановлені в

конкретному суспільстві. Така поведінка часто спричиняє моральну або фізичну шкоду як самій особистості, так і оточуючим та довкіллю. За її твердженням, суть девіантної поведінки як соціально-психологічної проблеми полягає в тому, що людина обирає дії, які суперечать прийнятим соціальним нормам, що призводить до порушення її взаємовідносин із суспільством [5].

С. Г. Немченко зазначає, що девіантна поведінка характеризує особистість, яка не прийняла соціальні моральні норми спільноти та адаптувалася на межі кількох субкультур, формуючи нові риси під впливом соціальних факторів. Автор наголошує, що така поведінка супроводжується інфантильністю, порушеннями у взаємовідносинах, нездатністю адекватно реагувати на соціальні події та контролювати власні дії.

Відповідно до загального розуміння девіантної поведінки, її можна описати як дії або систему вчинків психічно здорової особистості, що порушує встановлені норми поведінки на конкретному етапі розвитку. Це може бути наслідком негативного соціального впливу та порушень у процесах виховання, соціалізації та самоідентифікації молодої людини.

Н. П. Онищенко зазначає, що девіантна поведінка виникає тоді, коли особистість втрачає духовні орієнтири та обмежується прагматичним ставленням до навколишнього світу. У таких випадках девіація стає формою неадекватної реакції на соціальні цінності, які не відповідають його моральним і правовим орієнтирам.

М. О. Малькова визначає девіантність у особи, у якої сформувався стійкий стереотип поведінки, що відхиляється від норм і стандартів конкретного суспільства. Така поведінка може призводити до саморуйнування та включати антисоціальні, асоціальні, протиправні, делінквентні й адиктивні прояви [6].

Л. В.-В. Вейланд зазначає, що девіантна поведінка є відповіддю на соціальні або мікросоціальні умови, в яких людина перебуває. Вона слугує своєрідною "мовою" спілкування з суспільством, коли інші прийнятні способи взаємодії стають недоступними або вичерпаними. Девіантна поведінка

виникає внаслідок тривалої психічної або соціальної дезадаптації і, на відміну від тимчасових відхилень, призводить до формування стереотипної моделі поведінки. Такі прояви стають постійними та пов'язаними зі стійкими рисами особистості, що значно ускладнює подальшу соціалізацію індивіда.

Девіантну поведінку можна розглядати з двох сторін. З одного боку, це дії, що суперечать соціальним нормам і стандартам. З іншого боку, це суспільне явище, що проявляється у формах діяльності, які порушують ці норми. Девіантна поведінка зазвичай пов'язана з порушенням вікових та соціальних правил взаємодії в різних сферах життя, таких як сім'я, школа та малі соціальні групи [7,8].

Отже, можемо сформулювати визначення терміну «девіантна поведінка». Від лат. *deviatio* – відхилення, – це сукупність дій та вчинків індивіда, які відхиляються від загальноприйнятих норм та правил, встановлених у суспільстві або конкретній соціальній групі. Вона охоплює різноманітні форми поведінки, які можуть бути як соціально небезпечними (правопорушення, злочини), так і менш шкідливими (екстравагантний стиль одягу або нестандартні життєві рішення). Суть девіантної поведінки полягає в порушенні моральних, культурних, правових або етичних норм, що може спричинити конфлікт між індивідом та соціальним середовищем [25].

Згідно опрацьованих нами наукових джерел, нам вдалося встановити основні види девіантної поведінки (табл.1.1).

Таблиця 1.1.

Основні види девіантної поведінки

Вид девіантної поведінки	Характеристика
Кримінальна поведінка	Протиправні дії, які передбачають кримінальну відповідальність (крадіжки, шахрайство, насильство та інші злочини, що становлять небезпеку для суспільства).

Делінквентна поведінка	Менш серйозні порушення правових норм, які не тягнуть за собою кримінальну відповідальність, але є адміністративними чи дисциплінарними правопорушеннями (дрібне хуліганство, порушення громадського порядку, прогули).
Адиктивна поведінка	Пов'язана із залежністю від психоактивних речовин (алкоголь, наркотики) або інших видів діяльності (гральна залежність, залежність від Інтернету та соцмереж). Адиктивна поведінка руйнує особистість та соціальні зв'язки.
Агресивна та насильницька поведінка	Поведінка, спрямована на завдання шкоди іншим людям чи оточенню. Вона може проявлятися як фізичне, вербальне чи емоційне насильство, булінг, участь у бійках та інших формах агресії.
Асоціальна поведінка	Вчинки, які не відповідають моральним і культурним нормам (брутальність, ігнорування правил етикету, навмисне порушення норм, які не мають юридичних наслідків, але викликають соціальну осудність).
Автодеструктивна поведінка	Свідомі завдання шкоди собі, включаючи самопошкодження, суїцидальні спроби або нехтування власним здоров'ям. Така поведінка часто пов'язана з психологічними кризами та потребує додаткового втручання.
Соціальна ізоляція та девіантний конформізм	Відмова від прийняття соціальних норм може виражатися через самоізоляцію (наприклад, відлюдництво) або приєднання до радикальних

	субкультур чи маргінальних груп, що сповідують антисоціальні цінності.
--	--

Як бачимо в табл.1.1, девіантна поведінка може бути ізольованою та груповою, мати різну структуру і характеристики, різну соціальну значимість тощо. Зокрема, особистісні девіації виникають тоді, коли поведінкові відхилення індивіда не залежать від поведінки інших людей. Часто люди свідомо прагнуть до таких ізольованих девіацій, бажаючи вирізнитися серед оточення або вступаючи з ним у конфлікт. Індивідуальні девіації найчастіше спостерігаються при психопатологічних або патологічних типах відхилень. Такі ізольовані девіації можуть включати порушення комунікації, аутоагресію, розлади харчової поведінки, аномалії сексуальної поведінки, надцінні захоплення та зловживання різними речовинами.

До ізольованих девіацій належать:

- ✓ аутоагресія: самопошкодження, такі як саморізання або спроби самогубства, зазвичай викликані психологічними проблемами, емоційним стресом або психічними розладами;
- ✓ порушення харчової поведінки: включають анорексію (відмову від їжі для зниження ваги) і булімію (переїдання, після якого настає самовикликане очищення організму);
- ✓ аномалії сексуальної поведінки та розвитку: охоплюють різні форми сексуальних відхилень, парафілій (нестандартні сексуальні інтереси) або передчасний початок статевого життя;
- ✓ надцінні захоплення психопатологічного характеру: це можуть бути манії, такі як kleптоманія (непереборне бажання красти) або дромоманія (патологічне бажання мандрувати чи втекти);
- ✓ зловживання речовинами: використання алкоголю, наркотиків або інших психоактивних речовин, що впливають на психічний стан і поведінку.

Усі ці форми ізольованої девіантної поведінки можуть мати серйозні наслідки для здоров'я індивіда, його стосунків з іншими та соціальної адаптації.

Характерною ознакою групових девіацій є те, що схожі форми девіантної поведінки проявляються у найближчому оточенні, серед авторитетних осіб або ідолів референтної групи. Переважна частина відхилень у поведінці, особливо у молодому віці, належить до групових. Такі девіації зазвичай не можуть існувати без підтримки групи або колективу і піддаються корекції через ізоляцію індивіда. Основою для розвитку групових девіацій є принцип групового тиску та низька стійкість до цього тиску, що не характерно для індивідуальних девіацій. Груповий тиск може походити від референтної групи, сім'ї, професійного колективу чи інших соціальних груп.

Групові девіації також часто поширюються серед оточення та осіб, що мають авторитет у відповідній групі. Більшість відхилень у поведінці, зокрема у підлітковому віці, є груповими і не можуть існувати поза межами соціальних колективів. Вони зазвичай коригуються шляхом ізоляції індивіда від групи. Основою таких відхилень є груповий тиск і слабка здатність до його протистояння, що відрізняє ці девіації від індивідуальних. Груповий тиск може виявлятися у різних соціальних групах, таких як сім'я, професійні колективи або об'єднання за інтересами [9].

Сімейні форми групових девіацій проявляються у відхиленнях від загальноприйнятих норм поведінки всієї родини або окремих її членів, що часто є наслідком групового тиску. Це може включати як безпосередній вплив батьків на дитину, наприклад, залучення до тоталітарних сект чи оздоровчих груп, так і непряме передавання девіантних традицій, таких як зловживання алкоголем або формування певних стереотипів харчової поведінки. Також можлива зворотна дія особи з девіантною поведінкою на батьків, наприклад, розвиток ненормативних форм поведінки у матерів, чиї діти вживають наркотики. Сімейні девіації зазвичай підтримуються та схвалюються самою

групою (сім'єю), що призводить до формування відповідних моделей поведінки [10].

Девіантна поведінка може бути як тимчасовою, так і постійною, стійкою або нестійкою. Тимчасові відхилення зазвичай пов'язані з короткочасними ситуаціями, наприклад, під тиском оточуючих (людина може вживати алкоголь через вплив групи). Постійні ж девіації проявляються тривалий час і майже не залежать від зовнішніх факторів, займаючи більшу частину відхилень у поведінці. Стійкі форми характеризуються домінуванням однієї певної моделі поведінки, тоді як нестійкі форми часто змінюють свої прояви. Наприклад, людина може чергувати вживання наркотиків із порушеннями харчової поведінки.

Існують також спонтанні й заплановані відхилення, організовані та неструктуровані. Спонтанні девіації виникають хаотично під впливом обставин і не є заздалегідь запланованими. Вони мають тимчасовий характер, де вирішальну роль відіграють емоційний стан і випадкові чинники. Заплановані девіації, навпаки, готуються заздалегідь і чітко окреслені, як, наприклад, вживання алкоголю чи наркотиків. Групові девіації бувають різного ступеня організованості: від чітко структурованих, з розподілом ролей, до слабо організованих, де відсутні чіткі взаємини та правила. Кожне відхилення має свою динаміку – від випадкових емоцій до чітко спланованих дій [11,12].

Девіантна поведінка може проявлятися як у тимчасовій, так і в постійній формі, бути стійкою або нестійкою. Тимчасові девіації характеризуються короткочасними відхиленнями, зазвичай спричиненими тиском з боку групи та відсутністю можливості відійти від її впливу. Наприклад, людина може почати вживати алкоголь під психологічним тиском оточуючих. Постійні девіації відрізняються тривалим характером і меншою залежністю від зовнішніх обставин, саме вони складають більшість випадків девіантної поведінки. Стійкі форми девіацій характеризуються домінуванням певної поведінкової моделі, тоді як нестійкі форми схильні до частих змін, як у

випадках чергування наркотичної залежності з порушеннями харчової поведінки.

Також девіантну поведінку можна поділити на стихійні та сплановані, структуровані та неструктуровані відхилення. Стихійні девіації виникають раптово та без попереднього планування, під впливом зовнішніх факторів, і мають тимчасовий характер. Вони не є запланованими, але можуть бути присутніми у поведінці людини. Сплановані девіації мають підготовчий етап, під час якого людина свідомо готується до певних дій, очікуючи їх реалізації. До таких форм можна віднести вживання алкоголю чи наркотиків.

Стійкість девіантної поведінки визначається низкою факторів, таких як особистісні риси, соціальне середовище та психологічні механізми. Люди з низьким самоконтролем, схильністю до невизначеності або високою потребою в нових враженнях можуть частіше демонструвати стійкі форми девіації. Також на стійкість відхилень може впливати соціальне середовище: якщо девіантна поведінка підтримується у групі, вона може зміцнюватися завдяки схваленню і підкріпленню з боку оточуючих.

Психологічні механізми, такі як формування звичок та рефлексів, також сприяють закріпленню девіантної поведінки. Коли такі дії стають частиною щоденного життя і більше не потребують свідомих рішень для їх реалізації, вони можуть перетворитися на автоматизовані та більш стійкі форми поведінки.

Таким чином, стійкість девіантної поведінки обумовлена комплексом факторів, включаючи особистісні риси, а також соціальне та психологічне середовище, в якому перебуває людина.

Основні та другорядні форми девіації різняться за своїм походженням. Основні відхилення включають будь-які форми поведінки, що виходять за межі загальноприйнятих норм. Другорядні девіації виникають як реакція на очікування та переконання оточуючих, коли девіант прагне їх виправдати.

Існує кілька типів девіантної поведінки залежно від того, як індивід взаємодіє з реальністю і порушує соціальні норми. Серед них виділяються

делінквентна, аддиктивна, патохарактерологічна, психопатологічна форми та поведінка, що базується на гіперздібностях. Давайте розглянемо ці типи більш детально.

Делінквентна поведінка є проявом асоціальної, кримінальної спрямованості. Це повторювані антисоціальні дії дітей та підлітків, які створюють певний стійкий шаблон і порушують закони, але не ведуть до кримінальної відповідальності через незначну суспільну небезпеку або через вік, коли особа ще не підпадає під відповідальність за законом.

Варто підкреслити, що делінквентна поведінка не обмежується зовнішніми проявами, але й змінює внутрішній світ особистості, викликаючи деформацію його ціннісних орієнтацій, що призводить до зниження рівня самоконтролю та внутрішньої регуляції поведінки.

Делінквентна поведінка може призвести до так званої кримінальної поведінки, коли особа здійснює протиправні дії, які після досягнення відповідного віку тягнуть за собою кримінальну відповідальність і кваліфікуються за статтями кримінального кодексу.

Аддиктивна поведінка виникає як спроба втечі від реальності через штучну зміну психічного стану за допомогою різних речовин або захоплення певною діяльністю для отримання сильних емоцій. Це може бути способом втекти від буденності, коли людина не знаходить задоволення в повсякденному житті.

Такі люди часто вважають своє життя нудним і одноманітним, ігноруючи соціальні норми, як-от робота чи сімейні цінності. Вони можуть проявляти апатію в багатьох сферах життя, але стають дуже активними, коли мова йде про досягнення своїх цілей, пов'язаних із речовинами або діяльністю, що викликає захоплення. Наприклад, наркозалежні можуть бути безініціативними в повсякденному житті, але надзвичайно енергійними у пошуку наркотиків.

Патохарактерологічна поведінка виникає через патологічні зміни характеру, які є наслідком неправильного виховання. Це може включати

розлади особистості, такі як психопатії, або виражені акцентуації характеру. Такі зміни впливають на всі аспекти психічної діяльності, і людина діє не на основі реалістичних мотивів, а керується зміненими «мотивами психопатичної самоактуалізації», що викликає дисгармонію між її ідеальним образом і самооцінкою.

При емоційно-нестабільному розладі особистості (збудлива психопатія) ключовим мотивом поведінки стає прагнення досягти надмірно завищених амбіцій, домінування і контролю над іншими, що супроводжується впертістю, вразливістю та низькою терпимістю до протидії. Такі люди схильні до постійного самозбудження та пошуку ситуацій для зниження емоційної напруги. У осіб з істеричним розладом особистості (істерична психопатія) девіантна поведінка обумовлена егоцентризмом, бажанням бути у центрі уваги та завищеною самооцінкою.

Завищене уявлення про власні можливості призводить до того, що людина ставить перед собою завдання, які відповідають її ідеалізованому образу, але не враховують реальних здібностей. Для осіб з особистісними розладами, такими як психастенічна психопатія, девіантна поведінка проявляється у прагненні уникати стресових ситуацій і зайвих контактів, а також у збереженні звичних стереотипів дій, що допомагають зберігати незалежність. До патохарактерологічних відхилень також відносять девіації, що розвиваються на тлі невротичних розладів, які формуються в процесі розвитку неврозів.

Психопатологічний тип девіантної поведінки ґрунтується на симптомах психічних розладів і захворювань, таких як порушення сприйняття або мислення. У цьому випадку девіантна поведінка є результатом психопатологічних проявів.

Патохарактерологічні, психопатологічні та аддиктивні форми девіантної поведінки можуть призводити до саморуйнівних дій (аутодеструкції), коли людина спрямовує свою агресію на себе, сприймаючи реальність як обмеження для реалізації своїх потреб. Аутодеструктивна поведінка може

проявлятися у формі суїцидальних дій, вживання наркотиків, алкоголю та інших форм саморуйнівної поведінки. Причинами такого саморуйнування можуть бути аддикції та нездатність справлятися з повсякденними викликами, а також патологічні зміни в характері.

Особливим типом відхилення є девіації, пов'язані з гіперздібностями, коли таланти людини значно перевищують середній рівень. Незважаючи на обдарованість у певній сфері, такі люди можуть стикатися з труднощами в адаптації до повсякденного життя, неправильно розуміти поведінку інших і не бути готовими до реальних життєвих ситуацій.

У порівнянні з іншими типами девіантної поведінки, такими як делінквентна або аддиктивна, де людина або протистоїть реальності, або намагається уникнути її, у випадку поведінки, пов'язаної з гіперздібностями, спостерігається певне ігнорування реальності. Людина з такими здібностями може фізично бути присутньою в реальному світі, але водночас занурюватися у свій власний внутрішній світ, не звертаючи уваги на загальноприйнятту реальність, у якій живуть інші.

Для такої особистості звичний світ може здаватися незначним, через що вона уникає глибокої взаємодії з ним і не формує емоційних зв'язків з поведінкою оточуючих. Контакти з іншими здаються їй тимчасовими і неважливими для власного розвитку. Зовнішня поведінка такої людини може здаватися дивною: наприклад, вона може не знати, як користуватися звичайними побутовими предметами або виконувати прості повсякденні дії. Її інтереси зосереджені переважно на сферах, пов'язаних із її винятковими здібностями, такими як музика, математика чи мистецтво.

Згідно досліджень Alex Thio, Jim D. Taylor, and Martin D. Schwartz основні форми девіантної поведінки мають ієрархію, наведену нами на рис. 1.1.

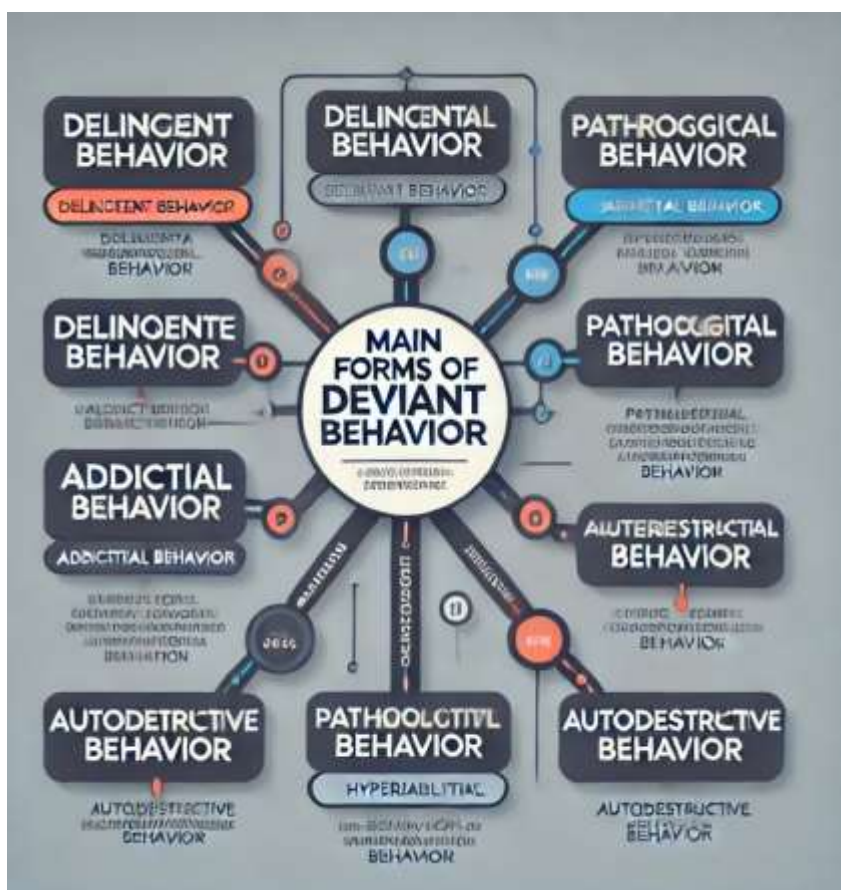

Рис.1.1. Основні форми девіантної поведінки за Alex Thio, Jim D.

Taylor, and Martin D. Schwartz [13]

До причин девіантної поведінки відносять фактори за розділами, наведені нами у табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Фактори девіантної поведінки

Фактори	Характеристика
Біологічні	Фізіологічні або генетичні особливості, що впливають на темперамент чи імпульсивність людини.
Психологічні	Особистісні риси, психічні розлади, травми, внутрішні конфлікти.
Соціальні	Несприятливе соціальне середовище, групи негативного впливу, конфлікт між індивідами та суспільними очікуваннями.

Економічні	Бідність, безробіття, низький соціальний статус, що може стимулювати правопорушення або девіантну поведінку.
------------	--

Отже, девіантна поведінка може проявлятися в різних формах, зокрема:

1. Агресія – прояви насильства і конфліктних дій.
2. Аутоагресія (суїцидальна поведінка) – дії, спрямовані на самопошкодження.
3. Зловживання психоактивними речовинами – це може бути алкоголізм, наркоманія, тютюнопаління та інші.
4. Порухення харчової поведінки – включає надмірне споживання їжі або, навпаки, голодування.
5. Аномалії сексуальної поведінки – відхилення в психосексуальному розвитку, включаючи перверсії.
6. Надцінні психологічні захоплення – трудовоголізм, азартні ігри, колекціонування, фанатизм у релігії, спорті або музиці.
7. Надцінні психопатологічні захоплення – філософська «інтоксикація», kleptomaniya, dromomania тощо.
8. Характерологічні та патохарактерологічні реакції – емансипація, опозиційність, групування.
9. Комунікативні відхилення – аутизація, гіпертурбота, конформізм, ревності, фобічна чи нарцисична поведінка, нігілізм.
10. Аморальна поведінка – неетичні відхилення у стилі поведінки.

Кожна з цих форм може мати свої власні мотиви і причини, причому іноді кілька чинників можуть діяти одночасно. Наприклад, алкоголізм може бути зумовлений аддиктивними потребами втечі від реальності, патологіями характеру, коли алкоголь виступає засобом для компенсації внутрішніх конфліктів, або психопатологічними симптомами, як-от маніакальний синдром.

Загальний огляд свідчить, що девіантна поведінка молоді є складною проблемою із соціальними коренями, яка може призводити до негативних

наслідків. Робота з такими підлітками вимагає ретельного дослідження причин, що провокують її виникнення. До основних факторів належать біологічні, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-економічні та морально-етичні. Розглянемо ці аспекти детальніше.

Біологічні чинники є одними з основних елементів, що впливають на поведінку молоді. Вони пов'язані з фізіологічними особливостями і генетичними особливостями, які можуть ускладнювати соціальну адаптацію. Генетичні фактори, що передаються спадково, можуть призводити до різноманітних відхилень, таких як затримка розумового розвитку, проблеми зі слухом, зором та порушення нервової системи. Ці чинники нерідко пов'язані з поганим харчуванням під час вагітності, вживанням алкоголю, курінням та іншими факторами, що впливають на здоров'я дитини ще до її народження.

Психофізіологічні фактори включають вплив на особу психічних і фізичних перевантажень, а також несприятливого стану довкілля. Ці фактори можуть спричиняти розвиток різних соматичних, алергічних і токсичних захворювань.

До фізіологічних аспектів належать проблеми з мовленням, зовнішні особливості та конституційні характеристики, які можуть впливати на взаємодію особи з навколишнім середовищем. Це, в свою чергу, може стати причиною негативної реакції оточення і соціальної ізоляції.

Девіантна поведінка часто стає проблемою для суспільства, після чого вона руйнує соціальний порядок і може призвести до деструктивних наслідків для людини та її оточування. Важливим завданням є розробка ефективних заходів профілактики та виховної роботи, особливо у молодіжних середовищах, де існує підвищений ризик відхилень.

Девіантна поведінка може проявлятися у різних формах, які зумовлені різними типами відхилень, такими як адиктивні або патохарактерологічні. Кожна з цих форм має свої причини та мотиви, пов'язані зі взаємодією індивіда з оточуючою реальністю. Відзначено, що робота з підлітками, які мають

девіантну поведінку, повинна враховувати різні аспекти, включаючи біологічні, психологічні, соціально-педагогічні та медичні фактори.

Таким чином, для вирішення проблем, пов'язаних із біологічними причинами девіантної поведінки, необхідний всебічний підхід, який включає не лише соціально-педагогічні методи, але й медичні втручання.

1.2. Детермінація девіантної поведінки

Проблема визначення причин девіантної поведінки є серйозним науковим питанням. Залежно від концептуального підходу до цього явища, детермінанти девіантної поведінки можуть включати соціальні, біологічні та психологічні фактори.

Вивчення детермінації девіантної поведінки проводиться в рамках основних теоретичних підходів до дослідження особистості. Соціологічні теорії вважають, що основними причинами девіацій є умови соціального існування суспільства та проблеми, які виникають у соціумі. Серед відомих представників цього напрямку — Е. Дюркгейм, Р. Мертон, Т. Парсонс, Н.Дж. Смелзер і Сазерленд.

Біологічні теорії пояснюють появу девіантної поведінки спадковими, генетичними, фізіологічними і конституційними характеристиками особистості, як вродженими, так і набутими. Серед відомих біологічних підходів можна відзначити теорії Ч. Ломброзо, Ф. Гальтона, Е. Кречмера та К. Лоренца.

Особливо цікавими в контексті дослідження психологічних аспектів девіантної поведінки є психологічні теорії, на яких слід зосередити основну увагу при вивченні цього питання.

Психологічні теорії пояснюють виникнення девіантної поведінки через внутрішні психологічні механізми розвитку особистості та її функціонування. Ці концепції розподіляються відповідно до основних напрямків вивчення особистості.

Аналізуючи причини девіантної поведінки у кожній теоретичній течії, важливо виходити з того, як сама теорія розуміє природу людини. Пояснення девіантної поведінки відбувається в межах загального розуміння особистості, характерного для кожної теорії. При вивченні психологічних підходів слід звернути увагу на те, які форми девіантної поведінки розглядаються в різних концепціях, а також на спільні та відмінні риси між ними. Особливу увагу варто приділити методам корекції девіантної поведінки, які пропонують автори різних теорій.

Серед теорій, що вивчають девіантну поведінку, виділяють такі напрями:

- ❖ психоаналітичні (психодинамічні);
- ❖ поведінкові (біхевіоризм);
- ❖ когнітивні;
- ❖ гуманістичні;
- ❖ екзистенційні;
- ❖ диспозиційні тощо.

Зокрема, у психодинамічних теоріях відхилення в поведінці пояснюються конфліктом між несвідомими бажаннями та соціальними обмеженнями (З. Фройд). Фройд вважав, що основною причиною психопатологій та поведінкових розладів є неусвідомлені інстинктивні потяги, які витісняються свідомістю. Чим краще людина усвідомлює себе і чим сильніше її Его, тим менше вона схильна до неврозів та інших розладів.

А. Адлер пояснював девіантну поведінку через комплекс неповноцінності та хибний життєвий стиль, що формується у дитячі роки. Недостатньо розвинені соціальні інтереси та активність особистості можуть призводити до агресивності, злочинної поведінки та надмірного прагнення до влади. Навпаки, добре розвинений соціальний інтерес та творче Я сприяють успішній соціалізації людини, дозволяючи їй вирішувати основні життєві завдання: роботу, дружбу та кохання.

Неофрейдистські підходи розглядають особистість як продукт соціокультурного впливу. Джерела девіантної поведінки вони вбачають у нестачі емоційної підтримки, захищеності та довіри в дитинстві (К. Хорні, Е. Еріксон та інші). К. Хорні ввела поняття базової тривоги та ворожості — це неусвідомлені почуття, які виникають у дитинстві через недостатнє піклування з боку батьків. У дорослому віці ці почуття можуть призводити до невротичних тенденцій, залежності у стосунках або, навпаки, агресивної поведінки і конфліктів.

Біхевіоризм досліджує поведінку людини або тварини, вважаючи детермінантами поведінки зовнішні стимули й впливи середовища. Ключовими поняттями класичного біхевіоризму є підкріплення, навчання, стимули та реакції. Дж. Уотсон і Скіннер стверджували, що поведінка є відповіддю на зовнішні стимули, і її формування відбувається через навчання. Девіантна поведінка виникає через неправильний вплив середовища і навчання. Підкріплення, тобто заохочення чи покарання, є основним механізмом, який підтримує або пригнічує поведінку.

Соціально-когнітивні теорії, як-от теорія А. Бандури, також наголошують на впливі середовища та підкріплення, проте додають важливість особистісних факторів, зокрема когнітивних процесів, таких як віра, очікування, мислення, мовлення, самооцінка та самоефективність.

За теорією А. Бандури, формування поведінки відбувається через засвоєння моделей, які людина спостерігає та запам'ятовує з оточення. Спостерігаючи за поведінкою інших і за наслідками їхніх дій, індивід може або відтворювати ці моделі, або ні. Бандура назвав це навчання через спостереження. Таким чином, діти засвоюють агресивну, злочинну або іншу деструктивну поведінку, яку бачать у родині або через ЗМІ, якщо вона здається привабливою або має позитивні наслідки.

Екзистенційна та гуманістична психологія пов'язують девіантну поведінку з браком духовності та сенсу, що призводить до емоційних і поведінкових розладів (В. Франкл). В. Франкл вважав, що основною

мотиваційною силою людини є прагнення до сенсу. Коли індивід не може знайти сенс у своєму житті або діяльності, він переживає екзистенційну порожнечу, що може викликати депресію, агресію або навіть суїцидальну поведінку.

У концепції А. Маслоу причинами девіантної поведінки є перешкоди в процесі самореалізації, фрустрація духовних потреб, а також відсутність автентичного способу життя. Маслоу стверджував, що людина не може бути щасливою та задоволеною, якщо не прагне до самореалізації і не розкриває свій потенціал. Відмова від саморозвитку призводить до апатії, депресії, агресії і розвитку неврозів, що Маслоу назвав метапатологією — станом, коли людина ігнорує свої вищі духовні потреби. Щоб уникнути цих проблем, людина повинна реалізовувати свої природні здібності та задовольняти духовні потреби.

Феноменологічна концепція К. Роджерса вважає, що причинами девіантної поведінки є порушення розвитку Я-концепції, неприйняття себе та оточуючих, і відсутність внутрішньої гармонії. Неконгруентність, тобто розбіжність між внутрішніми відчуттями та зовнішньою поведінкою, може призводити до проблем у стосунках з іншими. Роджерс зазначав, що до девіантної поведінки схильні особи з жорсткою, недиференційованою Я-концепцією, які не усвідомлюють своїх почуттів та внутрішнього світу.

Диспозиційний підхід (представники — Г. Олпорт, Р. Кеттел та інші), або теорія рис, пояснює девіантну поведінку через функціонування особистісних диспозицій — рис, що впливають на поведінку. За Г. Олпортом, індивідуальні диспозиції не лише визначають поведінку, але й сприяють тому, що людина активно шукає ситуації, де може проявити свої риси. Наприклад, агресивна особистість створює обставини для вираження ворожості, провокує конфлікти тощо.

Варто зазначити, що цей огляд підходів до причин девіантної поведінки не є вичерпним, оскільки існує ще багато психологічних теорій та досліджень, які можна знайти в рекомендованій літературі [14].

1.3. Особливості поведінки студентів у контексті їх проживання в гуртожитках

Проживання в гуртожитку — це особливий етап у житті студентів, коли вони стикаються з новими викликами та можливостями, вчаться адаптуватися до соціального середовища та розвивати навички самостійного життя. Особливості поведінки студентів, які проживають у гуртожитках, можуть варіюватися залежно від безлічі факторів, таких як соціальне оточення, особистісні характеристики, умови проживання та організація побуту.

Питання дослідження особливостей поведінки студентів у контексті проживання в гуртожитках вивчалось як українськими, так і закордонними науковцями, проте ця тема зазвичай розглядається в контексті ширших досліджень, таких як адаптація молоді до навчального процесу, соціалізація, психологічне здоров'я та соціальна поведінка студентів.

Зокрема, Л. В. Сухаревська — займається питанням соціальної адаптації студентів, зокрема тих, хто проживає в гуртожитках. Її дослідження включають вивчення особливостей адаптаційних процесів студентів та взаємодії в нових умовах проживання [15].

О. В. Вороніна — досліджувала проблеми соціалізації та психологічного комфорту студентів, які мешкають у гуртожитках. Зокрема, вивчала міжособистісні відносини та поведінкові стратегії, що впливають на адаптацію до нових умов [16].

І. М. Ваховський — досліджував вплив побутових умов гуртожитків на навчання та соціальну активність студентів, акцентуючи увагу на соціальній інтеграції студентів через спільне проживання [17].

В. Г. Кремень — у своїх роботах акцентує увагу на соціальній адаптації студентів у навчальних закладах і досліджує процеси формування колективної культури серед студентів, які проживають у гуртожитках [18].

Вантінг Лю та його колеги провели масштабне дослідження в 45 китайських університетах, щоб дослідити взаємозв'язок між середовищем

гуртожитку та добробутом студентів. Дослідження показало, що сприятливе середовище гуртожитку позитивно впливає на психічне здоров'я студентів, посилюючи їхню участь у навчанні. Примітно, що дослідження показало, що вплив такого середовища різниться залежно від статі. Студенти чоловічої статі, як правило, отримують більше користі від екологічних аспектів життя гуртожитку, таких як структура та організація оточення. Навпаки, студентки продемонстрували сильніший зв'язок між їхньою залученістю до навчальної діяльності та психічним благополуччям [19].

Це дослідження пропонує цінну інформацію, особливо для закладів, які прагнуть підвищити добробут студентів шляхом цілеспрямованих заходів. Сприяння позитивній взаємодії в гуртожитку та активізація участі студентів у навчанні може покращити результати психічного здоров'я для різних груп студентів, що має вирішальне значення як для студентів, так і для студентів

У контексті США дослідження Zajacova та ін. досліджували подібні теми, показуючи, що студенти, які живуть на кампусі, незалежно від ситуації з сусідами по кімнаті, повідомляють про кращі академічні результати. Проте студенти, які їздять на роботу й назад, часто відчують більший стрес через обмеження часу та зобов'язання. З іншого боку, життя з кількома сусідами по кімнаті іноді може викликати нові стресові фактори, що різними способами впливають на психічне благополуччя [20].

Ці дослідження підкреслюють важливість як факторів навколишнього середовища, так і особистої динаміки студентського житла, що робить досвід гуртожитку значним внеском як в академічну успішність, так і в психологічне здоров'я.

Дослідження цих авторів допомагають краще розуміти різні аспекти поведінки студентів у гуртожитках і їхню адаптацію до соціального та академічного середовища.

Наукові дослідження даної тематики включають ключові аспекти, наведені нами у табл. 1.3.

Таблиця 1.3.

Ключові аспекти дослідження поведінки студентів у гуртожитках

Фактор	Характеристика
Соціальна адаптація	Пристосування до нових умов проживання і їх вплив на поведінку.
Психологічний комфорт	Вплив спільного проживання на психічне здоров'я і благополуччя.
Формування соціальних навичок	Вивчення міжособистісної взаємодії та конфліктних ситуацій.
Академічна успішність	Умови проживання, які впливають на академічні досягнення і мотивацію до навчання.

Розглянемо основні аспекти поведінки студентів у гуртожитках по пунктах.

Проживання в гуртожитку ставить студентів у ситуацію, коли необхідно взаємодіяти з великою кількістю різних людей, часто з іншими культурними, соціальними або етнічними особливостями. Адаптація до цього середовища вимагає:

- розвитку соціальних навичок: здатності знаходити спільну мову, налагоджувати дружні та партнерські стосунки;
- вміння вирішувати конфлікти: через спільне проживання можуть виникати суперечки щодо особистого простору, режиму дня або побутових питань. Студенти мають навчитися розв'язувати конфлікти шляхом компромісу та діалогу.

У гуртожитках часто формуються соціальні групи, в яких студенти підтримують одне одного, проводять час разом і вирішують побутові питання. Важливою характеристикою поведінки в цьому контексті є:

Груповий тиск — іноді студенти можуть підпадати під вплив групи в прийнятті рішень, що може призводити до позитивних чи негативних наслідків.

Спільна відповідальність — студенти часто ділять обов'язки, такі як прибирання кімнат або підготовка до спільних заходів, що вчить їх співпраці та відповідальності.

Для багатьох студентів проживання в гуртожитку — це перший досвід самостійного життя, коли вони повинні брати на себе відповідальність за організацію власного побуту:

Розвиток самостійності — необхідність приймати рішення щодо фінансового планування, харчування, навчання тощо.

Вміння розподіляти час — студенти мають навчитися поєднувати навчання, роботу та дозвілля, що стає важливим навиком для життя.

Проживання у гуртожитку може стати стресовим чинником через:

- ❖ Проблеми з адаптацією — не всі студенти легко звикають до нових умов, що може викликати стрес, тривожність та почуття самотності.
- ❖ Конфлікти — різні побутові умови та поведінкові особливості мешканців можуть призводити до міжособистісних конфліктів, що збільшує психологічну напругу.

Життя в гуртожитку часто означає проживання в одній кімнаті з іншими студентами, що накладає особливі вимоги на дотримання особистого простору:

- ❖ Повага до чужих речей — студенти мають вчитися поважати особисті речі та простір інших мешканців.
- ❖ Правила співіснування — наприклад, дотримання тиші в певний час, поділ побутових обов'язків, взаємоповага.

Організація спільного побуту передбачає вирішення таких питань, як:

- Прибирання спільних приміщень — студенти повинні домовлятися щодо чергування або розподілу обов'язків.
- Готування їжі — багато студентів готують спільно, що допомагає не лише економити, але й зміцнювати соціальні зв'язки.

Проживання у гуртожитку часто вимагає вміння розподіляти обмежений фінансовий ресурс:

- ✓ Планування витрат — студенти мають навчитися планувати свої фінанси, включаючи витрати на проживання, харчування, навчальні матеріали та дозвілля.
- ✓ Економія — часто виникає потреба шукати шляхи економії, наприклад, через спільну купівлю продуктів або організацію спільних заходів.

Студенти можуть бути змушені шукати підробіток або інші джерела доходу для підтримки своєї фінансової стабільності.

Проживання у гуртожитку надає студентам більше свободи, але водночас вимагає самоконтролю та дисципліни:

1. Вміння ефективно організувати навчальний процес — студенти повинні знаходити час для підготовки до занять, екзаменів та виконання домашніх завдань.
2. Організація дозвілля — студентам важливо знаходити баланс між навчанням і відпочинком, аби уникати перевтоми.

Без постійного нагляду дорослих студенти в гуртожитку повинні розвивати самодисципліну:

1. Контроль власних дій — необхідність контролювати свої розваги, щоб не зашкодити навчальному процесу.
2. Відповідальність за власний розвиток — самостійність у навчанні і побуті розвиває відповідальність за своє життя і майбутнє.

Проживання в гуртожитку дає можливість студентам отримати соціальну підтримку від однолітків:

- ✓ Взаємодопомога — студенти можуть підтримувати одне одного не лише морально, але й допомагати з навчанням, побутовими питаннями та вирішенням складних життєвих ситуацій.
- ✓ Спільні заходи — участь у колективних подіях гуртожитку сприяє розвитку соціальних навичок та зміцненню дружніх відносин.

Гуртожиток може стати не лише місцем проживання, але й осередком формування колективу, де студенти відчують себе частиною спільноти, що сприяє їх соціальній адаптації.

Отже, проживання в гуртожитку має безліч особливостей, які впливають на поведінку студентів. Це не лише час випробувань та адаптації, але й можливість отримати безцінний досвід соціальної взаємодії, самостійного життя та організації власного побуту. Однак цей досвід вимагає від студентів розвитку соціальних, психологічних та практичних навичок, необхідних для успішного проживання в спільноті та самореалізації у навчанні.

Висновки до розділу 1

Девіантна поведінка є складним соціально-психологічним явищем, яке виходить за межі прийнятих норм суспільної поведінки і часто загрожує соціальній стабільності. Вона включає широкий спектр відхилень, починаючи від неконформізму та агресивної поведінки і закінчуючи кримінальними діями. В теорії соціальної девіації існує класифікація видів девіантної поведінки, яка охоплює:

- ✓ соціально прийнятні відхилення (креативність, експериментаторство);
- ✓ негативні відхилення (делінквентна поведінка, злочинність, наркоманія, алкоголізм) тощо.

Основою для профілактики девіантної поведінки є розуміння, що відхилення можуть бути викликані як особистісними, так і соціальними факторами, включаючи проблеми з соціалізацією, конфлікти цінностей або соціальні нерівності.

Детермінація (причини і фактори) девіантної поведінки студентів охоплює як біологічні, так і психологічні та соціальні аспекти. До основних причин відносять:

- ✓ особистісні фактори: низька самооцінка, недостатній рівень самоконтролю, імпульсивність;
- ✓ соціальні умови: вплив сім'ї, середовища спілкування, соціально-економічний статус, наявність або відсутність підтримки з боку однолітків та наставників;
- ✓ освітні фактори: стресові ситуації, пов'язані з навчальним процесом, високий рівень конкуренції, труднощі адаптації до нових умов навчання у вищому навчальному закладі.

Ці чинники можуть посилювати схильність до девіантної поведінки, особливо в умовах, коли відсутні належні механізми соціальної підтримки або адаптації.

Студенти гуманітарних спеціальностей мають свою специфіку у формуванні цінностей, що відображається на їхній соціальній поведінці. Гуманітарна освіта часто сприяє розвитку критичного мислення, емпатії та орієнтації на етичні цінності, що може формувати більш толерантне ставлення до соціальних відхилень та намагання зрозуміти їхні причини. Проте, життя в гуртожитках створює умови, які можуть сприяти девіації:

- ❖ субкультурний вплив – гуртожитки формують особливу субкультуру зі своїми правилами і нормами, які іноді можуть протистояти загальноприйнятим стандартам;
- ❖ групова динаміка – тиск групи, потреба в соціальному визнанні, намагання належати до колективу можуть підштовхнути студентів до девіантної поведінки;
- ❖ економічні та соціальні умови – студенти можуть стикатися з матеріальними труднощами, відчуттям ізоляції або відсутністю адекватних життєвих умов, що посилює стрес і може спонукати до порушення норм.

У загальному контексті, специфіка життя в гуртожитку вимагає особливої уваги в профілактиці девіантної поведінки, оскільки спільне проживання сприяє не лише соціалізації, але й може стати джерелом конфліктів та соціальних викликів.

Аналіз теоретичних основ профілактики девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей дозволяє стверджувати, що для ефективної профілактики необхідно враховувати різноманітні фактори, які впливають на поведінку студентів, зокрема їхні особистісні характеристики, соціальні умови та специфіку освітнього процесу. Особливу роль відіграє середовище проживання (гуртожитки), що створює додаткові ризики та виклики, які потребують особливого підходу до профілактичних заходів.

Це дозволяє дійти висновку, що профілактика девіантної поведінки студентів має бути комплексною та системною, із залученням як освітніх

установ, так і соціальних служб для надання підтримки студентам у періоди найбільшого стресу та ризику.

РОЗДІЛ 2.

ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ГУРТОЖИТКАХ СТУДМІСТЕЧКА (НА ПРИКЛАДІ НУБІП УКРАЇНИ)

2.1. Огляд існуючих програм профілактики девіантної поведінки студентської молоді у гуртожитка

Профілактика девіантної поведінки студентської молоді, яка проживає в гуртожитках, є важливою складовою комплексного підходу до виховання та соціалізації студентів. Існуючі програми спрямовані на попередження конфліктів, відхилень у поведінці та формування здорового способу життя в умовах спільного проживання. Нами здійснено огляд основних підходів і програм профілактики девіантної поведінки в гуртожитках, які реалізуються в закладах освіти України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Основні підходи і програми профілактики девіантної поведінки в гуртожитках, які реалізуються в закладах освіти України

Напрямок програми	Характеристика підходу	Завдання підходу
Освітньо-просвітницькі програми	Проведення лекцій, семінарів, тренінгів, які націлені на підвищення обізнаності студентів про девіантну поведінку, її причини та наслідки	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ознайомлення з різновидами девіантної поведінки (наприклад, зловживання алкоголем, наркотиками, агресивна поведінка); ✓ Інформування про наслідки девіантних дій

		<p>для здоров'я, репутації, соціального статусу;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Формування відповідальності за власну поведінку та її вплив на оточення; ✓ Розвиток навичок стресостійкості та ефективної комунікації для вирішення конфліктних ситуацій без агресії.
Психологічна підтримка та консультування	Надання психологічної допомоги студентам, які проживають у гуртожитках, зосереджені на роботі з індивідуальними та груповими психологічними проблемами, які можуть призводити до девіацій.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Регулярні індивідуальні консультації з психологами для студентів, які переживають стрес, емоційні труднощі або проблеми в соціальній адаптації; ✓ Групові терапевтичні сесії, спрямовані на розвиток комунікативних навичок, управління емоціями, вирішення конфліктів та

		<p>формування здорових відносин;</p> <p>✓ Програми для попередження емоційного вигорання та стресу, який часто є причиною девіантної поведінки.</p>
<p>Спортивні та культурно-масові заходи</p>	<p>Створення позитивної альтернативи для проведення вільного часу, що знижує ризик залучення студентів до негативних дій.</p>	<p>✓ Організація спортивних змагань, турнірів, тренувань у гуртожитках;</p> <p>✓ Проведення культурних вечорів, конкурсів талантів, виставок, тематичних вечірок;</p> <p>✓ Взаємодія зі студентськими організаціями, які організовують заходи, що сприяють формуванню здорових соціальних зв'язків між мешканцями гуртожитків.</p>
<p>Програми соціального</p>	<p>Програми наставництва передбачають, що більш досвідчені</p>	<p>✓ Призначення кураторів або наставників, які підтримують студентів</p>

<p>супроводу та наставництва</p>	<p>студенти або викладачі-куратори виступають наставниками для новачків. Вони допомагають молодим студентам адаптуватися до умов проживання в гуртожитках і навчання у вищому навчальному закладі.</p>	<p>протягом перших років навчання та проживання в гуртожитках;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Організація групових зустрічей, де студенти можуть обговорювати проблеми та знаходити рішення разом з наставниками; ✓ Надання інформаційної підтримки новачкам щодо правил проживання, комунікації з адміністрацією гуртожитку, взаємодії з іншими мешканцями.
<p>Правова освіта та підтримка</p>	<p>Програми правової освіти спрямовані на ознайомлення студентів із їхніми правами та обов'язками, а також юридичними наслідками девіантної поведінки.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Інформування студентів про правові норми, що стосуються проживання в гуртожитках, включаючи питання захисту особистої безпеки, цивільні права та відповідальність за правопорушення;

		<ul style="list-style-type: none"> ✓ Проведення тренінгів та лекцій, що пояснюють юридичні аспекти конфліктів, агресивної поведінки або шкідливих звичок (вживання наркотиків, алкоголю); ✓ Надання юридичної підтримки студентам, які стикнулися з правовими проблемами, пов'язаними з порушенням дисципліни або конфліктами.
--	--	--

Зазвичай такі заходи проводяться психологами, соціальними працівниками або запрошеними експертами, і є частиною комплексної програми профілактики девіантної поведінки в закладах освіти.

Також деякі програми можуть функціонувати на базі центрів психологічної підтримки університетів або на факультетах психології, де студенти можуть отримати анонімну та безкоштовну допомогу.

Залучення до активної соціальної та культурної діяльності допомагає зменшити ризик виникнення девіантної поведінки, оскільки студентська молодь отримує можливість самовираження в соціально прийнятних формах.

Наставницькі програми сприяють соціальній адаптації студентів та формуванню здорового мікроклімату в гуртожитках, що допомагає запобігти конфліктам і девіантним вчинкам.

Правова освіта допомагає студентам усвідомлювати важливість дотримання законів та норм поведінки, що сприяє запобіганню девіантним вчинкам.

Програми профілактики девіантної поведінки студентської молоді, які проживають в гуртожитках, реалізуються за різними напрямками: від освітньо-просвітницьких заходів до спортивних і культурних програм. Ключовим у цих програмах є комплексний підхід, який враховує індивідуальні, соціальні та освітні аспекти студентського життя. Успішність програм залежить від їхньої системності, інтеграції різних видів діяльності та залучення всіх учасників освітнього процесу. Важливим фактором є також підтримка студентів на психологічному та соціальному рівнях, що зменшує ризики розвитку девіантної поведінки в умовах проживання в гуртожитках.

Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП) приділяє значну увагу профілактиці девіантної поведінки серед студентів, особливо тих, що проживають у гуртожитках. Даний заклад використовує комплексний підхід, який охоплює різноманітні заходи для формування здорового психологічного клімату в студентських колективах, активної соціальної позиції та відповідального ставлення до правил поведінки. Нами розглянуто основні програми та ініціативи НУБіП щодо профілактики девіантної поведінки серед студентської молоді в гуртожитках:

1. Освітньо-просвітницька діяльність.

У НУБіП проводяться регулярні лекції, семінари та тренінги, спрямовані на підвищення рівня обізнаності студентів про девіантну поведінку, її наслідки та шляхи профілактики. Ця діяльність охоплює наступні аспекти:

- ✓ лекції про здоровий спосіб життя.

Студентам розповідають про важливість ведення здорового способу життя, уникаючи шкідливих звичок (алкоголь, наркотики, паління). Під час лекцій роз'яснюються соціальні та фізіологічні наслідки таких відхилень;

✓ тренінги з психологічної стійкості та подолання стресу.

Студентам надаються інструменти для самостійного вирішення конфліктів, управління емоціями та подолання стресу, який часто виникає у гуртожитках через адаптацію до нових умов навчання та життя;

- інформаційні кампанії.

Розповсюдження матеріалів про профілактику девіантної поведінки (плакати, брошури, онлайн ресурси), які інформують студентів про відповідальність за їхні дії та про можливості отримання допомоги у випадку виникнення проблем.

2. Психологічна підтримка та консультування.

Психологічна служба НУБіП активно функціонує як важливий елемент профілактики девіантної поведінки серед студентів. Основні напрями роботи включають:

✓ індивідуальні та групові консультації.

Психологи університету надають студентам індивідуальні консультації, особливо тим, хто стикається з труднощами адаптації, проблемами у спілкуванні з іншими мешканцями гуртожитку, а також із питаннями психологічного здоров'я. Окрім того, існують групові сеанси, під час яких студенти обговорюють свої проблеми та діляться досвідом.

- Анонімні онлайн-консультації.

Для студентів, які не бажають звертатися особисто, доступна система онлайн-консультацій. Це дозволяє молоді анонімно отримати психологічну підтримку та поради з вирішення життєвих і навчальних проблем.

3. Соціальний супровід і наставництво.

Важливою складовою профілактики девіантної поведінки в НУБіП є програми соціального супроводу та наставництва. Вони зосереджені на

підтримці новачків у гуртожитках, які тільки адаптуються до нового середовища. Основні елементи програм:

✓ кураторська система.

Студентам перших курсів призначають кураторів, які є старшими студентами або викладачами і допомагають їм адаптуватися до умов гуртожитку, розуміти правила поведінки, залагоджувати конфлікти та будувати здорові стосунки з сусідами по кімнаті;

- тимбілдінгові заходи.

Регулярно проводяться командні заходи та збори в гуртожитках, щоб створити позитивну атмосферу серед студентів і допомогти їм інтегруватися у колектив. Це можуть бути культурні заходи, спортивні змагання чи тематичні вечори.

4. Спортивні та культурно-масові заходи.

НУБіП приділяє особливу увагу залученню студентів до активного способу життя через участь у спортивних і культурних заходах. Це допомагає студентам спрямовувати свою енергію в позитивне русло та уникати девіантної поведінки. До таких заходів належать:

✓ спортивні змагання.

Організація різних спортивних змагань між гуртожитками (футбол, баскетбол, волейбол), що сприяє розвитку командної роботи, здорової конкуренції та підтримці фізичного здоров'я студентів;

- культурні заходи.

Вечори творчості, студентські театральні постановки, концерти та конкурси талантів, які сприяють самовираженню студентів і побудові дружніх стосунків в колективі.

5. Правова освіта та робота з органами правопорядку.

Університет співпрацює з органами правопорядку для інформування студентів про їхні права та обов'язки, а також правові наслідки за порушення дисципліни. Основні заходи:

✓ Лекції з правової відповідальності.

Спеціалісти з юридичних питань та представники правоохоронних органів проводять зустрічі зі студентами, під час яких обговорюються питання, пов'язані з правовими наслідками девіантної поведінки (хуліганство, крадіжки, вживання наркотиків тощо);

- Превентивна робота.

Регулярні зустрічі зі співробітниками правоохоронних органів та адміністрацією гуртожитків, що допомагають запобігти можливим правопорушенням та створити безпечне середовище для всіх мешканців.

6. Співпраця з адміністрацією та організація самоврядування

У НУБіП активно діє система студентського самоврядування, зокрема в гуртожитках, де студентські ради контролюють дотримання правил поведінки, організовують заходи та допомагають вирішувати конфліктні ситуації. Основні напрями роботи самоврядування:

✓ Контроль за дотриманням правил проживання.

Студентські ради співпрацюють з адміністрацією гуртожитків для забезпечення дотримання правил внутрішнього розпорядку та запобігання випадкам девіантної поведінки.

✓ Організація заходів для адаптації новачків.

Студентське самоврядування активно залучає першокурсників до участі в соціальних заходах, що сприяє їхній адаптації та інтеграції в університетську спільноту.

Досвід НУБіП щодо профілактики девіантної поведінки студентської молоді в гуртожитках ґрунтується на комплексному підході, який поєднує освітньо-просвітницьку роботу, психологічну підтримку, правову освіту, спортивні та культурні заходи, наставництво та соціальний супровід. Університет успішно реалізовує програми, спрямовані на формування здорового клімату в студентських колективах і створення умов для безпечного проживання в гуртожитках. Залучення студентів до активного соціального життя, спортивних і культурних заходів допомагає мінімізувати ризики виникнення девіантної поведінки.

2.2. Закордонний досвід профілактики девіантної поведінки у гуртожитках

Закордонний досвід профілактики девіантної поведінки серед студентів, які проживають у гуртожитках, базується на різноманітних підходах та стратегіях, що спрямовані на зниження ризиків відхилень у поведінці. У багатьох країнах використовують комплексні програми, що охоплюють психологічну підтримку, соціальне включення, активне залучення студентів у культурні та спортивні заходи, а також партнерство з органами правопорядку. Нами розглянуто декілька ключових напрямків, що використовуються в різних країнах.

У США користується попитом у закладах освіти програма «ResLife» та інтеграція житлових служб із навчальними закладами. Через те, що у Сполучених Штатах більшість університетів мають розвинені системи управління студентськими гуртожитками, відомі як Residential Life Programs (ResLife), ці програми активно залучають студентів до соціально-освітньої діяльності, створюють позитивне середовище для життя та навчання, сприяючи профілактиці девіантної поведінки. Основні компоненти цих програм полягають у:

- ✓ Наставництво та підтримка від Resident Assistants (RA).

Студентам, які живуть у гуртожитках, призначають старших студентів або співробітників, відомих як Resident Assistants (RA), які виконують роль наставників і допомагають новачкам адаптуватися до університетського життя. Вони організують соціальні заходи, надають психологічну підтримку, спостерігають за станом мешканців і сприяють створенню безпечного та дружнього середовища. RA проходять спеціальне навчання, включаючи курси з управління конфліктами, попередження насильства та кризових ситуацій.

- ✓ Освітні та соціальні заходи.

Програми ResLife включають організацію різних заходів – від лекцій і семінарів до спортивних і культурних подій. Мета таких заходів – інтегрувати студентів у гуртожиток, забезпечити їх зайнятість та запобігти ізоляції, яка може сприяти розвитку девіантної поведінки.

✓ Партнерство з університетською поліцією та службами безпеки.

В американських університетах гуртожитки часто мають тісний контакт з університетською поліцією, яка регулярно патрулює територію і реагує на будь-які порушення порядку. Поліція також проводить інформаційні зустрічі зі студентами щодо правової відповідальності, безпеки та запобігання правопорушенням.

У Великобританії присутня система підтримки та медіації в студентських резиденціях. Зокрема, акцент робиться на створення дружнього та підтримуючого середовища для студентів, особливо тих, хто живе в студентських резиденціях. В університетах діють програми, спрямовані на підтримку психічного здоров'я та вирішення конфліктів мирним шляхом.

✓ Служба психологічної підтримки.

Багато університетів Великобританії пропонують безкоштовні психологічні консультації та підтримку для студентів, які мають проблеми з адаптацією або стикаються з емоційними труднощами. Ці послуги надаються як індивідуально, так і в групах. Особлива увага приділяється розвитку стресостійкості та методам самоконтролю.

✓ Медіація конфліктів.

У гуртожитках діє система медіації, яка допомагає вирішувати конфлікти між студентами без ескалації агресії або насильства. Медіатори проходять спеціальне навчання і допомагають студентам знайти компромісні рішення у випадках, коли виникають особисті чи побутові конфлікти.

✓ Освітні кампанії з питань безпеки та поведінки.

Великобританські університети активно організовують кампанії з інформування студентів про ризики девіантної поведінки, такі як зловживання

алкоголем, наркотиками та кібербулінг. У гуртожитках розповсюджуються інформаційні брошури, проводяться тренінги та семінари з питань безпеки.

У Німеччині університети роблять акцент на інтеграції студентів у місцеві громади та взаємодії з соціальними службами для запобігання девіантній поведінці в студентських гуртожитках.

У деяких німецьких університетах у гуртожитках працюють соціальні працівники та вихователі, які допомагають студентам вирішувати особисті проблеми, пов'язані з навчанням, проживанням або соціальними відносинами. Вони також проводять тренінги з управління конфліктами та розвитку навичок комунікації.

Залучення місцевих громад до студентського життя. Німецькі університети прагнуть залучати студентів до волонтерських програм та культурних заходів, організованих місцевими громадами. Це сприяє соціальній інтеграції та зниженню ризиків ізоляції та депресії, які часто ведуть до девіантної поведінки.

Програми зменшення стресу та зловживання алкоголем. У багатьох гуртожитках діють програми, спрямовані на зменшення шкідливих звичок серед студентів, зокрема алкоголізму. Вони включають тренінги з контролю стресу, організацію альтернативних заходів (спортивні івенти, культурні вечори), які спрямовані на здоровий спосіб життя.

Фінляндія приділяє значну увагу психічному здоров'ю студентів та профілактиці стресових ситуацій, що можуть сприяти розвитку девіантної поведінки. У студентських гуртожитках широко впроваджуються системи підтримки та раннього виявлення проблем.

Фінські університети забезпечують доступ до служб підтримки психічного здоров'я, де студенти можуть отримати консультації з психотерапевтами або психологами. Особливу увагу приділяють тим, хто проживає у гуртожитках і може відчувати соціальну ізоляцію або труднощі в адаптації до нового середовища.

В університетах діють програми підтримки здоров'я та благополуччя студентів «Well-being», які живуть у гуртожитках. Ці програми включають тренінги зі зниження стресу, курси з медитації та йоги, а також інші заходи, що спрямовані на поліпшення психоемоційного стану.

Студентські гуртожитки Фінляндії активно впроваджують кампанії проти зловживання алкоголем та наркотиками, а також заходи з боротьби з дискримінацією та булінгом. У студентських гуртожитках встановлено чіткі правила поведінки, порушення яких веде до серйозних санкцій, включаючи можливість виселення.

Австралійські університети активно використовують цифрові інструменти для підтримки студентів і профілактики девіантної поведінки в гуртожитках. Вони інтегрують технології для забезпечення доступу до підтримки та моніторингу соціальної атмосфери.

Багато університетів в Австралії пропонують студентам можливість отримати психологічну або юридичну консультацію онлайн, що особливо зручно для мешканців гуртожитків. Також використовуються чат-боти для надання миттєвої допомоги у випадку виникнення кризових ситуацій.

У рамках профілактики девіантної поведінки впроваджуються спеціальні мобільні додатки, які допомагають студентам управляти стресом, емоціями та покращувати психічне здоров'я.

Закордонний досвід демонструє, що профілактика девіантної поведінки в гуртожитках базується на поєднанні декількох ключових компонентів: освітніх програм, психологічної підтримки, соціальної інтеграції, медіації конфліктів та співпраці з органами правопорядку. Країни з розвиненою системою університетської освіти активно застосовують ці стратегії для зниження ризиків девіантної поведінки серед студентів. Комплексний підхід, який включає як індивідуальну допомогу студентам, так і розвиток соціальних навичок, є основою успішної профілактики в багатьох країнах світу.

Порівняльну характеристику досвіду профілактики девіантної поведінки в гуртожитках України та інших країнах нами наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2.

Порівняльна характеристика досвіду профілактики девіантної поведінки в гуртожитках України та інших країнах

Країна	Методи профілактики девіантної поведінки	Залучення адміністрації	Психологічна підтримка	Соціальні програми	Правова база	Співпраця з поліцією та службами
Україна	Профілактичні бесіди, виховні заходи, залучення студентських рад	Адміністрація гуртожитків та деканати, коменданти	Психологічні консультації на базі університетів	Волонтерські та виховні проекти, залучення до соціальної діяльності	Є закони щодо профілактики насильства та правопорушень	Співпраця з місцевою поліцією у разі серйозних порушень
США	Програми попередження зловживання алкоголем, антирекламні	Висока залученість через RA (студенти, що відповідають	Повноцінні психологічні служби у кампусах	Програми залучення до громадських ініціатив,	Суворі закони щодо захисту прав студентів і протидії дискримінації	Тісна співпраця з кампусною та місцевою поліцією

	кампанії, контроль поведінки через RA (Resident Assistants)	за секції гуртожитків		розвитку лідерства		
Німеччина	Виховні програми, інтеграційні заходи для іноземних студентів	Адміністрація, студентські представники	Соціальні працівники та психологи на базі університетів	Курси міжкультурної комунікації, соціальні проекти	Законодавча база щодо захисту прав молоді	Співпраця з поліцією при необхідності
Франція	Освітні лекції про здоровий спосіб життя, програми для інтеграції	Адміністрація гуртожитків, медіатори	Психологи у кампусах, соціальні служби	Соціальні проекти, навчальні тренінги	Закони щодо захисту прав студентів	Регулярна співпраця з поліцією та службами безпеки

	іноземних студентів					
Японія	Жорсткі правила поведінки, тренінги з етики, антикризові тренінги	Високий рівень контролю з боку адміністрації гуртожитків	Психологи, консультації для іноземних студентів	Програми соціальної підтримки, дисциплінарні заходи	Закони щодо захисту суспільного порядку	Співпраця з поліцією при порушеннях

Дана таблиця демонструє наглядну різницю в підходах до профілактики девіантної поведінки між Україною та іншими країнами. В Україні основний акцент робиться на виховних заходах і залученні студентських рад, тоді як у західних країнах активно діють психологічні служби і програми соціальної інтеграції

2.3. Роль адміністрації гуртожитку, студентських рад та психологічних служб у попередженні девіантної поведінки студентів у гуртожитках

Роль адміністрації гуртожитку, студентських рад і психологічних служб у попередженні девіантної поведінки студентів у гуртожитках є надзвичайно важливою. Кожен із цих компонентів виконує свою унікальну функцію в забезпеченні безпеки та психологічного комфорту студентів, а також у створенні позитивної соціальної атмосфери.

Адміністрація гуртожитку відіграє центральну роль у забезпеченні порядку та дисципліни серед студентів, які проживають у гуртожитках. Її основні функції включають:

- ✓ Контроль за виконанням правил: адміністрація відповідає за дотримання внутрішніх правил гуртожитку, таких як режим тиші, обмеження щодо алкоголю та паління, відвідування та поведінка в громадських зонах. Це допомагає мінімізувати ризики конфліктів та порушень.
- ✓ Оперативне реагування на порушення: коменданти та інші працівники гуртожитку мають право вживати дисциплінарні заходи при виявленні девіантної поведінки (грубість, агресія, вживання алкоголю, наркотиків тощо). Вони можуть залучати поліцію або інші служби в разі серйозних порушень.
- ✓ Організація безпечного середовища: адміністрація забезпечує фізичну безпеку приміщень, встановлюючи камери спостереження, контролюючи доступ до гуртожитку, організовуючи чергування або залучаючи охоронців. Вони також можуть ініціювати тренінги для студентів, присвячені безпечній поведінці.
- ✓ Робота зі студентами-іноземцями: окрему увагу адміністрація приділяє інтеграції іноземних студентів, які можуть бути більш вразливими до девіантної поведінки через культурні відмінності та мовні бар'єри. Їм надають додаткову підтримку та проводять консультації.

Студентські ради відіграють важливу роль у самоврядуванні студентського життя та сприяють попередженню девіантної поведінки через такі дії:

- ✓ Посередницька роль: студентські ради виступають посередниками між адміністрацією та студентами, допомагаючи вирішувати конфлікти на ранніх етапах, до їх загострення. Вони можуть організовувати опитування, з'ясовувати проблеми та передавати їх адміністрації для вирішення.
- ✓ Організація культурних та соціальних заходів: для запобігання девіантній поведінці важливо пропонувати студентам альтернативні форми активності. Студентські ради часто організовують спортивні, культурні заходи, вечори відпочинку, які об'єднують молодь і допомагають створити здорову соціальну атмосферу.
- ✓ Профілактична робота: студентські ради беруть участь у програмах профілактики: організовують лекції, тренінги, зустрічі з психологами на теми здорового способу життя, вирішення конфліктів, попередження вживання алкоголю та наркотиків.
- ✓ Вплив на дисциплінарну відповідальність: студентські ради можуть брати участь у розробці або адаптації правил проживання, а також впливати на рішення щодо дисциплінарних заходів у випадках порушень. Завдяки цьому вони можуть створювати атмосферу відповідальності серед студентів.

Психологічні служби мають важливе значення у попередженні та подоланні девіантної поведінки, оскільки часто причини девіантної поведінки є глибшими і пов'язаними з психологічними проблемами студентів.

Психологи, працюючи у гуртожитках або на базі університетів, надають індивідуальні консультації студентам, які переживають емоційні або соціальні труднощі. Це може допомогти знизити рівень стресу, тривоги, депресії, які можуть стати причинами девіантної поведінки.

Спеціалісти проводять психологічні обстеження, які допомагають виявити ризик виникнення девіантної поведінки у певних студентів. Це дозволяє діяти на випередження, надаючи необхідну підтримку до виникнення проблем.

Психологічні служби проводять освітні програми для студентів, де вони можуть навчатися методам управління стресом, конфліктами, покращення комунікативних навичок. Це допомагає формувати здорові міжособистісні стосунки серед студентів.

Психологи працюють зі студентами, які мають проблеми з адаптацією, низьку самооцінку або перебувають у стресових ситуаціях (наприклад, після розлучення батьків, втрати близьких або інших кризових подій). Ця підтримка знижує ризик прояву девіантної поведінки.

У разі серйозних кризових ситуацій (суїцидальні думки, агресивна поведінка, залежності) психологічні служби можуть втрутитися, надавши необхідну допомогу та поради щодо подальших кроків, аж до залучення медичних або правоохоронних служб.

Отже, спільна робота адміністрації, студентських рад і психологічних служб дозволяє комплексно підходити до профілактики девіантної поведінки студентів у гуртожитках. Адміністрація забезпечує правила та контроль, студентські ради формують активне студентське середовище, а психологічні служби забезпечують емоційну та психологічну підтримку. Така координація зусиль створює умови для здорового соціального середовища, яке мінімізує ризики конфліктів та девіантної поведінки.

Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП) має багаторічний досвід у роботі зі студентами, які проживають у гуртожитках, і застосовує комплексний підхід до попередження девіантної поведінки. Основна увага приділяється ролі адміністрації гуртожитку, студентських рад та психологічних служб, що працюють разом для створення безпечного і здорового середовища для студентів. Нижче детально розглянемо роль кожного з цих компонентів у НУБіП.

Адміністрація гуртожитків НУБіП грає центральну роль у забезпеченні дотримання правил проживання та організації сприятливих умов для студентів. Ключові напрями її роботи включають:

- ✓ Забезпечення дисципліни та порядку: адміністрація гуртожитку відповідає за дотримання внутрішнього розпорядку, який охоплює правила проживання, режим тиші, безпеку та чистоту. В НУБіП існують чіткі правила, що регламентують поведінку мешканців гуртожитків. Ці правила є основою для попередження порушень і конфліктних ситуацій.
- ✓ Оперативне реагування на порушення: в університеті розроблені чіткі процедури дисциплінарних заходів, які адміністрація гуртожитків застосовує у разі виявлення порушень. Всі випадки девіантної поведінки, такі як вживання алкоголю, порушення громадського порядку або конфлікти між студентами, оперативно фіксуються, і адміністрація вживає заходів для їх врегулювання. При необхідності залучаються відповідні служби університету або поліція.
- ✓ Організація заходів з безпеки: адміністрація гуртожитків НУБіП забезпечує фізичну безпеку студентів через нагляд за доступом до гуртожитку, використання відеоспостереження та проведення регулярних інструктажів з питань пожежної безпеки та поведінки у надзвичайних ситуаціях. Введення системи перепусток допомагає контролювати вхід сторонніх осіб до гуртожитків.
- ✓ Підтримка студентів-іноземців: університет має велику кількість іноземних студентів, і адміністрація гуртожитків працює над їх інтеграцією. Проводяться спеціальні зустрічі та адаптаційні програми для іноземних студентів, щоб вони могли легше адаптуватися до нових умов і уникати стресових ситуацій, що можуть спричинити девіантну поведінку.

Студентські ради НУБіП відіграють важливу роль у формуванні позитивного студентського середовища та профілактиці девіантної поведінки через наступні механізми:

- ✓ Організація соціально-виховної роботи: студентські ради активно беруть участь в організації культурних, спортивних і освітніх заходів, спрямованих на підтримку здорового способу життя. Вечори знайомств, спортивні змагання, тренінги з лідерства – усе це сприяє створенню позитивної атмосфери серед студентів.
- ✓ Посередницька роль: студентська рада гуртожитку виконує роль посередника між студентами і адміністрацією. Вони можуть допомогти студентам у вирішенні внутрішніх конфліктів і сприяти комунікації між студентами та адміністрацією. Важливу роль грає участь студентської ради в обговоренні дисциплінарних питань, що дозволяє створювати атмосферу взаєморозуміння.
- ✓ Профілактична робота: студентські ради проводять просвітницькі заходи щодо профілактики девіантної поведінки, таких як вживання алкоголю, наркотиків або конфліктних ситуацій. Вони також беруть активну участь у підтримці студентів, які стикаються з труднощами адаптації або особистими проблемами.
- ✓ Участь у житті гуртожитку: у НУБіП студентські ради гуртожитків тісно співпрацюють з адміністрацією та психологічними службами для оперативного вирішення проблем, що виникають у повсякденному житті. Студентські активісти можуть бути відповідальними за підтримання чистоти і порядку в гуртожитку, що також дисциплінує мешканців.

Психологічні служби університету відіграють надзвичайно важливу роль у профілактиці девіантної поведінки, працюючи як із індивідуальними студентами, так і з групами. Їхні ключові завдання включають:

- ✓ Індивідуальні консультації: у НУБіП студенти можуть звертатися до психологів університету для отримання допомоги в разі стресових

ситуацій, адаптаційних проблем або конфліктів у гуртожитках. Індивідуальна робота дозволяє виявити ранні ознаки девіантної поведінки та надати необхідну підтримку.

- ✓ Психологічна діагностика: психологи університету проводять опитування і тести для виявлення проблемних студентів або потенційних ризиків у групах. Ця робота допомагає визначити студентів, які можуть бути схильні до девіантної поведінки через особисті чи соціальні проблеми, і надають їм своєчасну допомогу.
- ✓ Психологічна підтримка під час криз: в університеті діють кризові інтервенційні програми, які дозволяють реагувати на гострі конфліктні ситуації або випадки девіантної поведінки. Психологи працюють зі студентами, які переживають кризові ситуації (втрата близьких, серйозні особисті проблеми), та надають необхідну психологічну допомогу.
- ✓ Тренінги та семінари: психологічні служби проводять регулярні тренінги для студентів з метою розвитку емоційної стійкості, управління стресом, вирішення конфліктів і покращення міжособистісних відносин. Такі заходи допомагають створити середовище взаємопідтримки та знизити ризик виникнення девіантної поведінки.
- ✓ Робота з групами ризику: психологи працюють з окремими групами студентів, які можуть мати труднощі з адаптацією до життя в гуртожитку або університеті. Це може бути особливо актуально для іноземних студентів або тих, хто стикається з серйозними сімейними проблемами. Така підтримка дозволяє мінімізувати ризики соціальної ізоляції або конфліктів.

Комплексна робота адміністрації гуртожитку, студентських рад та психологічних служб НУБіП дозволяє створити безпечне, підтримуюче та дисципліноване середовище для студентів. Кожна з цих складових має свою важливу роль:

1. Адміністрація гуртожитку забезпечує дотримання правил і фізичну безпеку.
2. Студентські ради організують соціально активне життя та допомагають вирішувати конфлікти.
3. Психологічні служби надають емоційну та психологічну підтримку, працюючи як з індивідуальними студентами, так і з групами.

Цей багаторівневий підхід дозволяє ефективно попереджувати девіантну поведінку і сприяє розвитку здорової соціальної атмосфери в гуртожитках НУБіП.

Узагальнений досвід НУБіП України в попередженні девіантної поведінки студентів у гуртожитках наведено нами у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Досвід НУБіП України в попередженні девіантної поведінки студентів у гуртожитках

Компонент	Основні функції та заходи	Приклади реалізації в НУБіП України
Адміністрація гуртожитку	<ul style="list-style-type: none"> - Контроль за дотриманням правил та порядку в гуртожитку; - Оперативне реагування на порушення; - Забезпечення фізичної безпеки 	<ul style="list-style-type: none"> - Введення системи перепусток та відеоспостереження; - Проведення інструктажів із пожежної безпеки; - Реакція на порушення дисципліни, залучення правоохоронних органів у разі потреби
Студентські ради	<ul style="list-style-type: none"> - Організація культурно-освітніх заходів; 	<ul style="list-style-type: none"> - Проведення спортивних та культурних заходів;

	<ul style="list-style-type: none"> - Посередництво між адміністрацією та студентами; - Профілактика девіантної поведінки 	<ul style="list-style-type: none"> - Просвітницькі лекції з профілактики алкоголізму та наркоманії; - Допомога в урегулюванні конфліктів між студентами
Психологічні служби	<ul style="list-style-type: none"> - Індивідуальні консультації; - Психологічна діагностика та підтримка під час криз; - Тренінги з управління стресом 	<ul style="list-style-type: none"> - Регулярні тренінги з емоційної стійкості; - Консультації для студентів із проблем адаптації; - Підтримка студентів у кризових ситуаціях, особливо для іноземців та груп ризику

Інформація, наведена у табл. 2.3 відображає основні компоненти та практичні кроки, які застосовуються в НУБіП для попередження девіантної поведінки серед студентів у гуртожитках.

Висновки до розділу 2

Профілактика девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках є важливим аспектом створення безпечного та гармонійного середовища для розвитку молоді. Огляд існуючих програм профілактики в Україні та за кордоном, а також аналіз ролі адміністрації гуртожитку, студентських рад та психологічних служб у цьому процесі, дозволяє зробити кілька ключових висновків.

У ході аналізу програм профілактики девіантної поведінки в студентських гуртожитках можна відзначити, що в Україні, зокрема в НУБіП, активно застосовуються методи як прямого, так і непрямого впливу на поведінку студентів. Основними напрямками є:

- впровадження внутрішніх правил гуртожитків, що регулюють поведінку студентів і чітко встановлюють межі допустимих дій.

Це дозволяє мінімізувати порушення дисципліни, забезпечити загальний порядок і знизити ризик виникнення конфліктів.

- Освітні програми та виховні заходи.

Університети проводять лекції та тренінги на теми профілактики наркоманії, алкоголізму, а також щодо відповідального ставлення до свого життя та навчання. У НУБіП такі заходи активно залучають студентів гуманітарних спеціальностей, які є більш відкритими до соціально-психологічних практик.

- Соціально-виховні заходи.

До таких заходів належать організація культурних подій, спортивних змагань, волонтерських акцій, що допомагають студентам відчувати себе частиною університетської спільноти і сприяють соціалізації. Студентські ради активно беруть участь у цих програмах, що дозволяє уникати соціальної ізоляції та розвитку девіантної поведінки через відчуження.

Аналіз закордонного досвіду показує, що в багатьох країнах існує більш структурований і комплексний підхід до профілактики девіантної поведінки серед студентів. Основними особливостями зарубіжних програм є:

1. Розвинена система психологічної підтримки.

У США, Канаді, Німеччині та інших країнах активно функціонують психологічні служби в університетах, які надають консультації студентам з будь-яких питань, включаючи особисті проблеми, стрес і труднощі адаптації. У деяких закладах психологи присутні в самих гуртожитках для безпосередньої роботи з мешканцями. Це дозволяє своєчасно виявляти та коригувати девіантні тенденції у поведінці студентів.

2. Система Resident Assistants (RA), яку використовують у США та Канаді.

Це студенти, які проживають у гуртожитку й працюють у тісній співпраці з адміністрацією. Вони допомагають контролювати поведінку, вирішувати конфлікти й надавати підтримку своїм одноліткам, що сприяє профілактиці порушень і формує відповідальність серед студентів.

3. Залучення поліції або служб безпеки.

У багатьох країнах адміністрація гуртожитків активно співпрацює з місцевими органами правопорядку для забезпечення безпеки студентів. Це включає не тільки розслідування правопорушень, але й профілактичну роботу з представниками правоохоронних органів, наприклад, проведення семінарів щодо прав і обов'язків студентів.

Закордонний досвід демонструє важливість створення багатоетапної системи підтримки студентів і комплексного підходу до профілактики, що включає як адміністративні, так і соціально-психологічні заходи.

Досвід НУБіП України показує, що ефективна профілактика девіантної поведінки можлива тільки за умови тісної співпраці між адміністрацією гуртожитків, студентськими радами та психологічними службами. Кожна з цих структур виконує свою важливу роль:

- адміністрація гуртожитку відповідає за дотримання правил, контроль дисципліни та організацію фізичної безпеки студентів. Її робота

спрямована на запобігання порушенням через введення чітких регламентів і швидке реагування на будь-які випадки порушення. Адміністрація також активно співпрацює з психологічними службами для передачі інформації про потенційно проблемних студентів;

- студентські ради відіграють важливу роль у соціалізації студентів і організації дозвілля. Вони забезпечують взаємодію між адміністрацією та мешканцями гуртожитку, допомагають у вирішенні конфліктів та організації виховних і культурних заходів. Важливим аспектом роботи студентських рад є профілактика ізоляції студентів, оскільки соціальна відчуженість може сприяти розвитку девіантної поведінки;
- психологічні служби займаються виявленням та роботою з проблемними студентами, які можуть проявляти девіантні тенденції через стрес, особисті проблеми або соціальну ізоляцію. Психологи університету надають індивідуальні консультації та проводять групові тренінги для підвищення емоційної стійкості та управління стресом. Вони також працюють із групами ризику, зокрема студентами-іноземцями, які можуть бути більш вразливими до негативного впливу через культурні та мовні бар'єри.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що успішна профілактика девіантної поведінки студентів у гуртожитках потребує комплексного підходу, який включає як адміністративні заходи, так і соціально-психологічну підтримку. Досвід НУБіП України, а також зарубіжні практики, показують, що найефективніші стратегії включають взаємодію між адміністрацією, студентськими радами та психологічними службами.

Адміністрація гуртожитків відповідає за впровадження та дотримання правил, які створюють чіткі межі допустимої поведінки. Студентські ради сприяють активній соціалізації та залученню студентів до здорових форм дозвілля, що зменшує ймовірність девіантної поведінки. Психологічні служби виконують профілактичну роботу через підтримку студентів, які можуть стикатися з емоційними або соціальними труднощами.

Таким чином, для ефективної профілактики девіантної поведінки необхідно забезпечити взаємодію всіх цих елементів, створюючи безпечне та підтримуюче середовище для студентів.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ГУРТОЖИТКАХ СТУДМІСТЕЧКА (НА ПРИКЛАДІ НУБІП УКРАЇНИ)

3.1. Мета, завдання і методика проведення емпіричного дослідження

Актуальність емпіричного дослідження профілактики девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студентського містечка (на прикладі НУБіП України) полягає у проблемі проявах девіантної поведінки студентів в умовах соціальних та економічних змін сучасного суспільства. Дедалі продовжують спостерігатися різні форми девіантної поведінки серед молоді. Студенти, особливо ті, які проживають у гуртожитках, стають уразливими до проявів агресії, вживання психоактивних речовин, асоціальних дій, що негативно впливає як на їхній особистий розвиток, так і загальний мікроклімат освітнього закладу. Тому дослідження, спрямоване на дослідження факторів ризику та пошуку шляхів профілактики девіантної поведінки, є необхідним для формування безпечного освітнього середовища.

Емпіричне дослідження профілактики девіантної поведінки студентів у гуртожитках є важливим етапом у розробці практичних рекомендацій для покращення середовища проживання студентської молоді та зниження рівня негативних соціальних явищ. Це дослідження спрямоване на вивчення причин, проявів та методів попередження девіантної поведінки в контексті життя студентів гуманітарних спеціальностей, які проживають у гуртожитках НУБіП України.

Основною метою емпіричного дослідження є аналіз причин девіантної поведінки серед студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студентського містечка та оцінка ефективності існуючих заходів профілактики, що впроваджуються в НУБіП України. Дослідження повинно виявити ключові

чинники, які впливають на поведінку студентів, та запропонувати нові, більш ефективні підходи до профілактики девіантної поведінки.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі основні завдання:

1. Вивчення наукових підходів до профілактики девіантної поведінки у студентському середовищі та огляд існуючих програм, що впроваджуються в НУБіП України.
2. Аналіз специфіки поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках, зокрема факторів, які сприяють виникненню девіантної поведінки (стрес, ізоляція, вплив соціальних груп, відсутність відповідної соціальної підтримки тощо).
3. Визначення рівня ефективності заходів профілактики, які застосовуються в гуртожитках НУБіП України, а також визначення слабких місць і можливостей для покращення існуючої системи профілактики.
4. Проведення емпіричного дослідження за допомогою анкетування, інтерв'ю та спостереження для отримання даних про поширеність девіантної поведінки серед студентів, її види, причини та наслідки.
5. Оцінка ролі адміністрації гуртожитків, студентських рад і психологічних служб у попередженні девіантної поведінки, а також виявлення рівня залучення студентів до цих процесів.
6. Розробка рекомендацій для покращення системи профілактики девіантної поведінки у гуртожитках НУБіП України на основі отриманих результатів.

Для досягнення мети дослідження та вирішення його завдань використовуються наступні методи:

1. Анкетування, яке полягало у зборі інформації про поведінку студентів, їхній рівень задоволення життям у гуртожитку, психологічний стан, рівень стресу, ставлення до існуючих заходів профілактики.

Інструментарієм досягнення висунутої мети слугували авторські анкети, які було розроблено для студентів гуманітарних спеціальностей, які проживають у гуртожитках НУБіП (додаток А). До питань анкети були включенні питання про частоту та форми проявів девіантної поведінки, вплив соціальних груп та умови проживання на поведінку студентів.

Анкетування було проведено у період 2023/2024 навчальний рік серед студентів гуманітарних спеціальностей різних курсів, що проживають у гуртожитку НУБіП України №3. Вибірка становить 42 особи, що забезпечило її репрезентативність.

2. Інтерв'ю, метою якого було глибше вивчення причин і мотивацій студентів щодо їхньої поведінки, а також з'ясування їхньої думки про існуючі заходи профілактики.

Інструментарієм досягнення висунутої мети слугували авторської розробки інтерв'ю зі студентами, представниками студентських рад, адміністрацією гуртожитків тощо (додаток Б). Інтерв'ю допомогли виявити суб'єктивні причини поведінкових проблем і пропозиції щодо покращення профілактичних заходів.

3. Спостереження, мета якого полягала у непрямому зборі інформації про поведінку студентів у гуртожитках, динаміку їхньої взаємодії в групах та позаурочний час.

Спостереження за поведінкою студентів проводилось під час їх перебування в гуртожитку, під час громадських заходів, організованих студентськими радами та адміністрацією.

Спостереження проводилось без активного втручання для фіксації типових поведінкових патернів.

4. Аналіз документів і статистики полягала в оцінці ефективності профілактичних заходів на основі офіційних даних щодо кількості порушень дисципліни, конфліктів або інших проявів девіантної поведінки за попередні роки. Зокрема, було здійснено аналіз документів

адміністрації гуртожитків, звітів психологічних служб і студентських рад про заходи профілактики та їхні результати.

Нами було висунуто припущення, що за результатами дослідження вдасться:

- ❖ визначити основні фактори, які впливають на виникнення девіантної поведінки серед студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках;
- ❖ оцінити ефективність існуючих програм профілактики в НУБіП України та порівняти їх із закордонними моделями;
- ❖ виявити сильні та слабкі сторони адміністративної та психологічної роботи у студентському середовищі;
- ❖ розробити нові рекомендації для покращення профілактики девіантної поведінки, які можуть бути впроваджені в НУБіП або інших університетах.

Ці результати сприятимуть не тільки покращенню ситуації в гуртожитках НУБіП, але й стануть основою для розробки нових методик і програм профілактики девіантної поведінки у студентських середовищах загалом.

3.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження

Під час реалізації нами завдань емпіричного дослідження, нами було анонімно опитано 42 особи, які проживають у гуртожитку №3 НУБіП України. Результати дослідження дозволяють зробити висновки про соціальні умови, поведінку студентів, рівень конфліктності, а також оцінку профілактичних заходів та роботи адміністрації гуртожитку і студентських рад.

На першому, констатуючому етапі емпіричного дослідження, нами була розроблена і впроваджена авторська анкета (Додаток А) задля діагностики реципієнтів та збору необхідних вихідних даних. На даному етапі емпіричного дослідження ми висували перед собою мету з'ясувати поточний стан об'єкта дослідження, проблеми, рівень знань, навичок поведінки чи особливості студентів гуманітарних спеціальностей під час проживання у гуртожитку.

Вибірка: на констатувальному етапі дослідження взяли участь 42 студенти гуманітарних спеціальностей першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які проживають у гуртожитку студмістечка НУБІП України, зокрема у гуртожитку №3. Дана вибірка повністю відповідає меті дослідження, оскільки об'єктом є саме студенти-гуманітарії, які мешкають у студентському середовищі, де ймовірні ризики прояву і розвитку девіантної поведінки.

Аналізуючи отримані відповіді на констатувальному етапі реалізації емпіричного дослідження, нам вдалося встановити, що серед опитаних респондентів у гуртожитку проживають менше року 8 осіб (20%), 1-2 роки – 17 осіб (40%) та більше 2 років —17 осіб (40%). Графічно дані наведено на рис. 3.1.

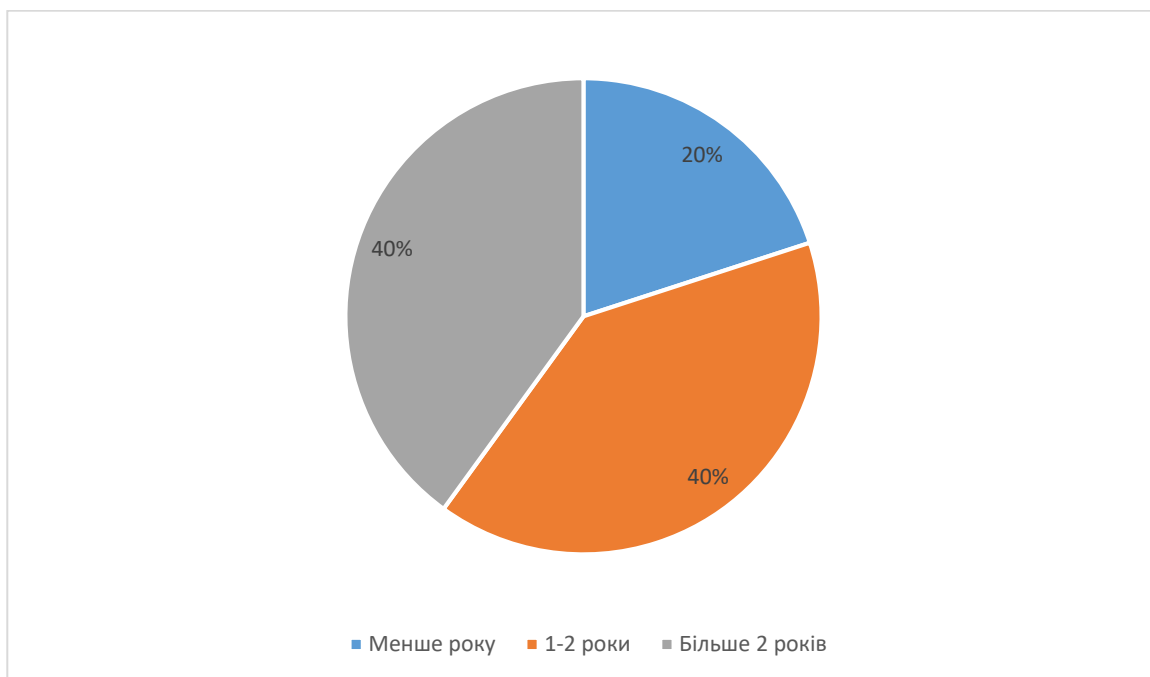

Рисунок 3.1. Тривалість проживання реципієнтів у гуртожитку

Аналіз тривалості проживання реципієнтів у гуртожитку показує, що більшість опитаних студентів (80%) проживають у гуртожитку більше року. Це дозволяє припустити, що більшість з опитаних мають достатній досвід життя в гуртожитку і можуть об'єктивно оцінювати умови та соціальну ситуацію.

Серед опитаних студентів гуманітарних спеціальностей, умови проживання в гуртожитку оцінюють як дуже добрі 4 особи (10%), задовільні

— 23 особи (55%), незадовільні 11 осіб (25%) та дуже погані — 4 особи (10%).
Графічно дані наведено на рис. 3.2.

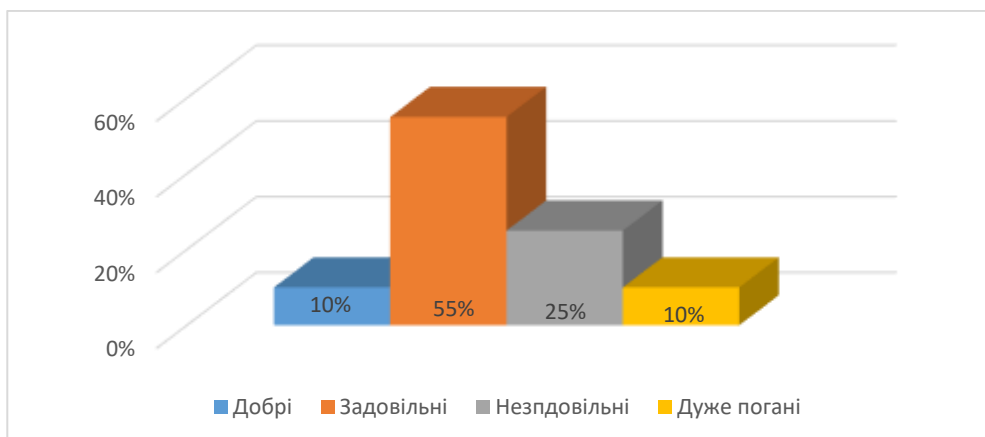

Рисунок 3.2. Оцінка реципієнтами умов проживання у гуртожитку

Більшість респондентів (55%) оцінили умови проживання як задовільні, що свідчить про те, що базові потреби студентів забезпечені, однак 35% студентів вважають умови незадовільними або дуже поганими. Це може бути однією з причин соціального дискомфорту, що сприяє проявам і розвитку девіантній поведінці.

На питання «Чи стикалися ви особисто з конфліктами або проявами агресії під час проживання в гуртожитку?» 2 особи (5%) зазначили, що так і часто; так, але рідко зазначила 21 особа (50%); ні, не стикалися — 19 осіб (45%). Графічно дані наведено на рис. 3.3.

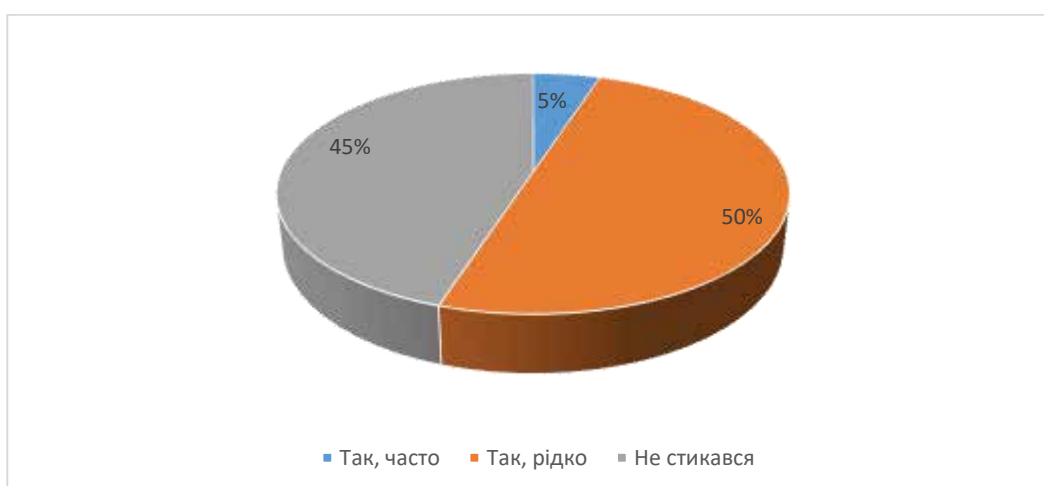

Рисунок 3.3. Відповіді реципієнтів на питання «Чи стикалися ви особисто з конфліктами або проявами агресії під час проживання в гуртожитку?»

Можемо зазначити, що 50% опитаних вказали, що рідко стикалися з конфліктами або агресією, що свідчить про наявність помірного рівня соціальної напруженості в гуртожитку. Однак варто звернути увагу, що 5% студентів часто стикаються з конфліктними ситуаціями, що свідчить про наявність окремих проблемних ситуацій, які потребують уваги.

На питання «Чи були ви свідком або учасником ситуацій з вживанням алкоголю або наркотиків у гуртожитку?», 4 особи (10%) відповіли, що «Так, часто», «Так, кілька разів» відповіло 17 осіб (40%), «Ні, не був(-ла)» — 21 особа (50%). Графічно дані наведено на рис. 3.4.

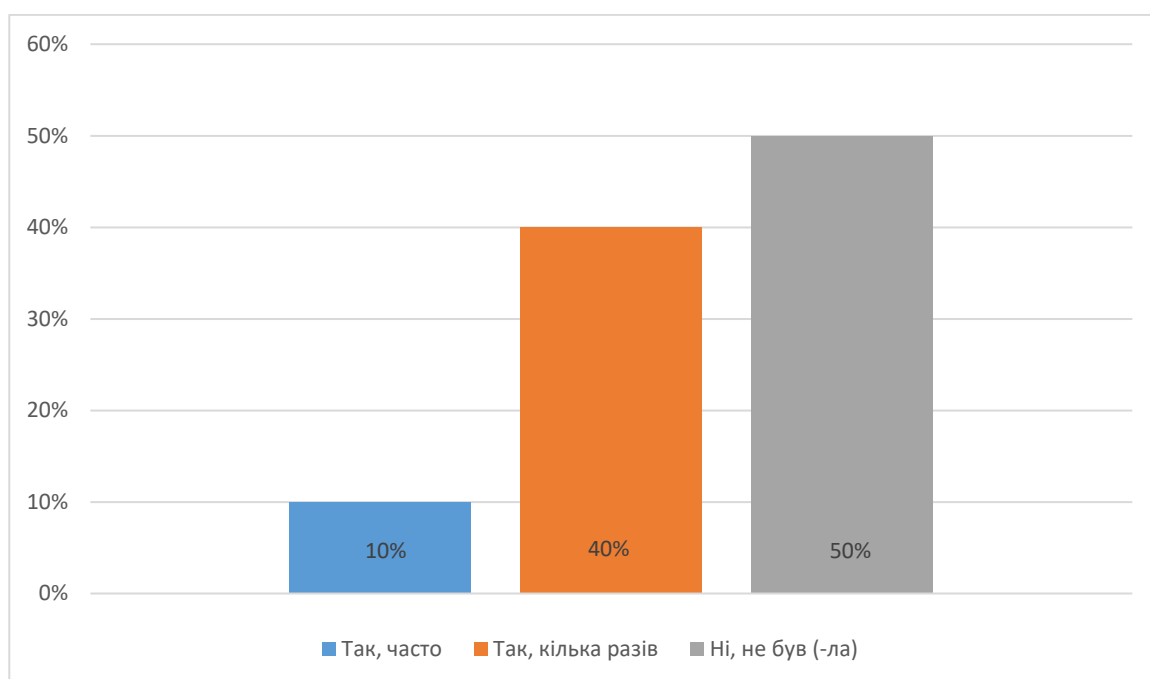

Рисунок 3.4. Відповіді реципієнтів на питання «Чи були ви свідком або учасником ситуацій з вживанням алкоголю або наркотиків у гуртожитку?»

Аналізуючи отримані відповіді нами констатовано, що половина респондентів не стикалася з випадками вживання алкоголю чи наркотиків у гуртожитку, що є позитивним показником. Однак інша половина (50%) зазначили, що або часто, або кілька разів ставали свідками таких ситуацій, що вказує на наявність певної проблеми з алкоголем у середовищі проживання.

Стосовно питання «Чи брали ви участь у заходах, спрямованих на профілактику девіантної поведінки?» нами було отримано наступні відповіді:

«Так» відповіло 13 осіб (30%), «Ні» — 29 осіб (70%). Графічно дані наведено на рис. 3.5.

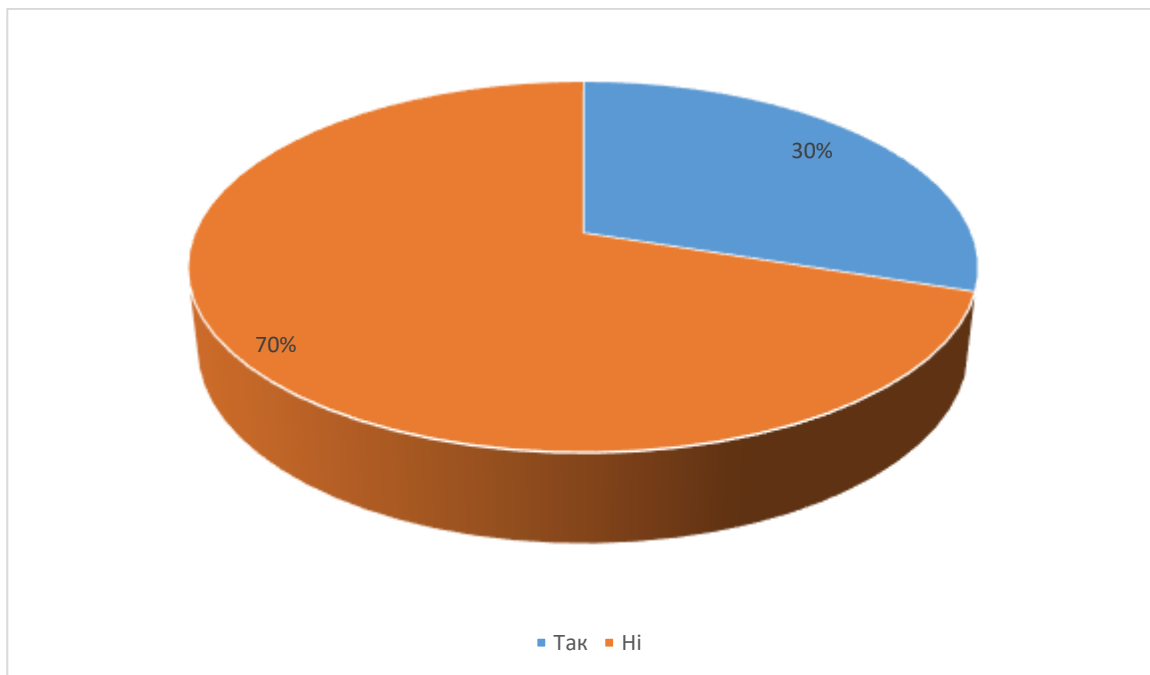

Рисунок 3.5. Відповіді реципієнтів на питання «Чи брали ви участь у заходах, спрямованих на профілактику девіантної поведінки?»

Отже, 70% студентів не брали участі у профілактичних заходах, що свідчить про недостатній рівень їхньої залученості до таких ініціатив. Це може бути пов'язано або з недостатньою інформованістю студентів про такі заходи, або з низькою їхньою мотивацією до участі.

Щодо оцінки роботи студентської ради з профілактики конфліктів та девіантної поведінки 4 особи (10%) зазначило, що «Дуже добре»; «Добре» — 11 осіб (25%); «Задовільно» — 21 особа (50%) та «Погано» 6 осіб (15 %). Графічно дані наведено на рис. 3.6.

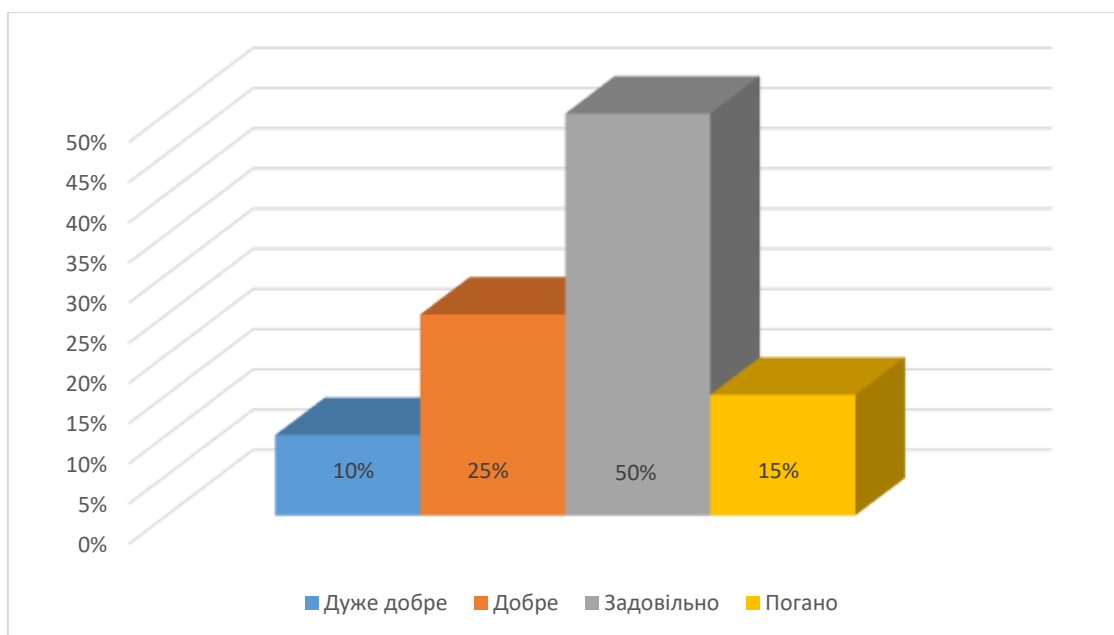

Рисунок 3.6. Відповіді реципієнтів на питання «Як ви оцінюєте роботу студентської ради щодо профілактики конфліктів та девіантної поведінки?»

Роботу студентської ради щодо профілактики конфліктів і девіантної поведінки більшість студентів (50%) оцінили як "задовільну". Лише 35% оцінили роботу ради як "добру" або "дуже добру", що свідчить про наявність можливостей для покращення ефективності профілактичних заходів.

На питання «Чи достатньо адміністрація гуртожитку приділяє уваги питанням безпеки і профілактики девіантної поведінки?» (рис.3.7) 8 осіб (20%) відповіло, що «Так»; варіант «Частково» обрало 25 осіб (60%), «Ні» — 9 осіб (20%).

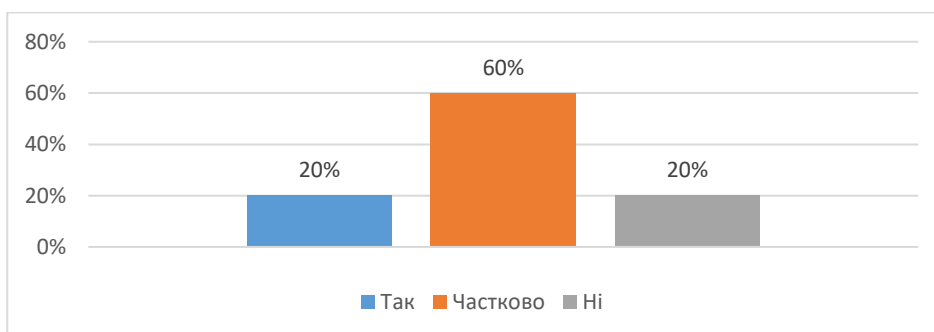

Рисунок 3.7. Відповіді реципієнтів на питання «Чи достатньо адміністрація гуртожитку приділяє уваги питанням безпеки і профілактики девіантної поведінки?»

Варто зазначити, що 60% респондентів вважають, що адміністрація гуртожитку частково приділяє увагу безпеці та профілактиці девіантної поведінки, а 20% відповіли негативно. Це вказує на необхідність посилення профілактичних заходів з боку адміністрації для створення безпечнішого середовища.

Наявність психологічної підтримки для студентів у гуртожитках є важливим аспектом для 36 осіб (85%) і не відіграє значущої ролі для 6 осіб (15%). Графічно дані наведено на рис.3.8.

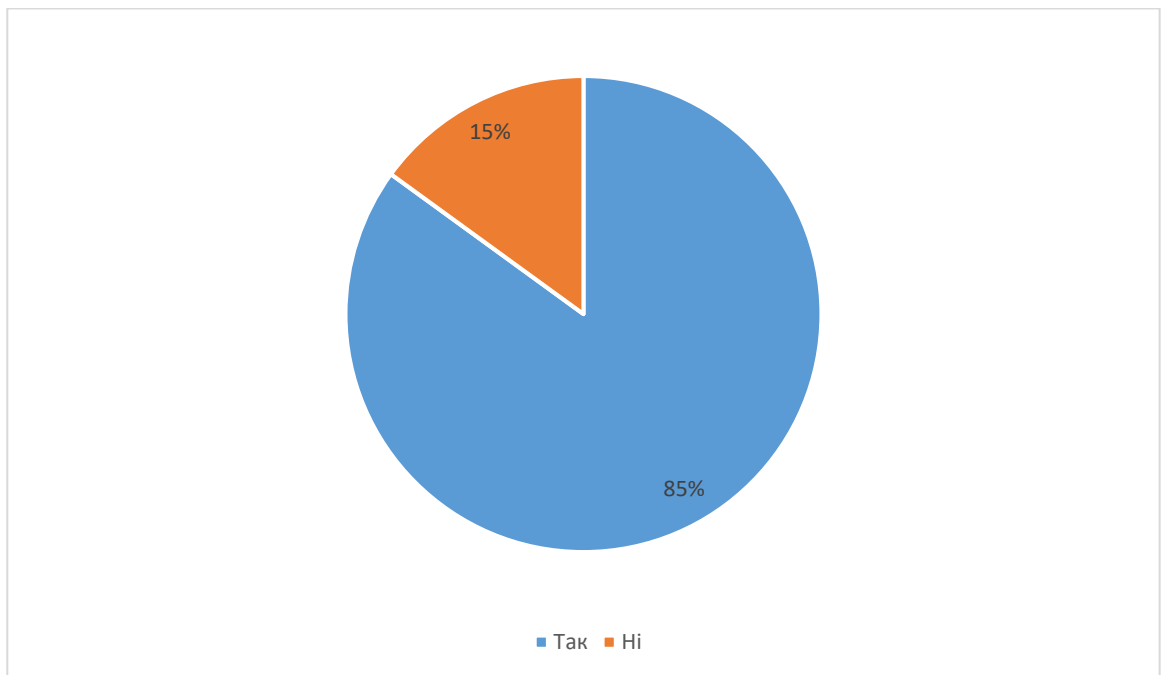

Рисунок 3.8. Відповіді реципієнтів на питання «Чи вважаєте ви важливим наявність психологічної підтримки для студентів у гуртожитках?»

Отже, більшість респондентів (85%) вважають важливим наявність психологічної підтримки, що свідчить про високу потребу студентів у таких послугах. Це також підкреслює необхідність активнішої роботи психологічної служби в гуртожитках.

Із опитаних респондентів, 15 осіб (35%) знають, як звернутися до психолога або іншої служби підтримки у разі виникнення проблем у гуртожитку. В той час, як 27 осіб (65%) не володіють цією інформацією (рис. 3.9).

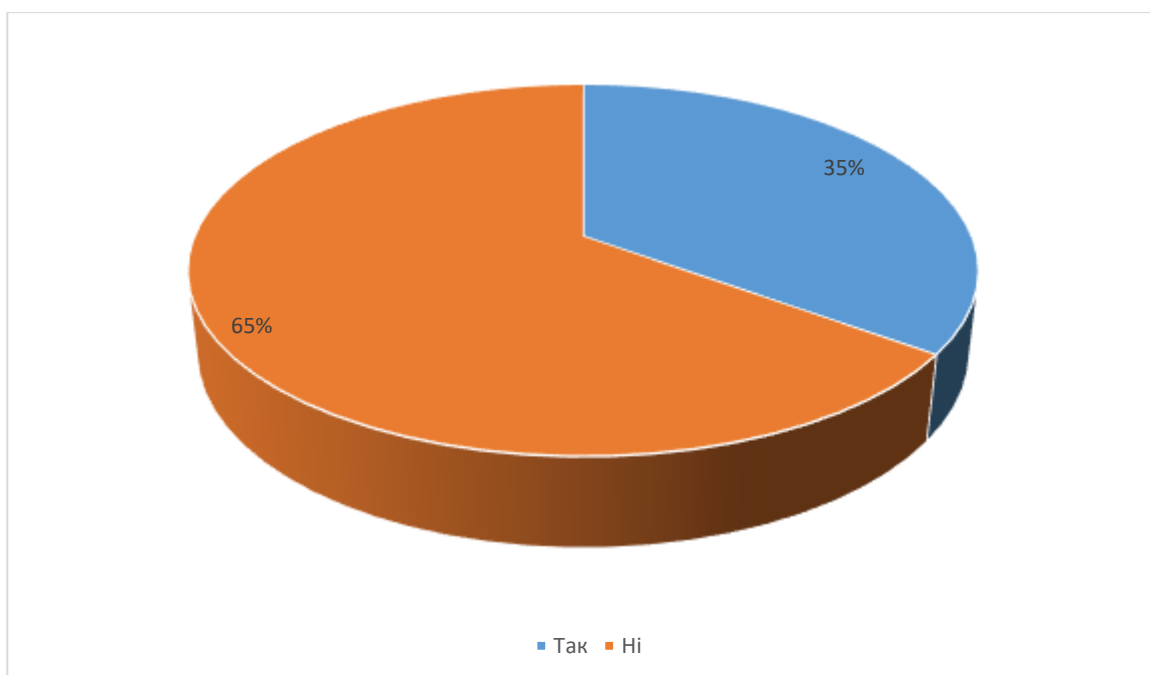

Рисунок 3.9. Відповіді реципієнтів на питання «Чи знаєте ви, як звернутися до психолога або іншої служби підтримки у разі виникнення проблем у гуртожитку?»

Незважаючи на високу потребу у психологічній підтримці, 65% респондентів не знають, як звернутися до психолога або іншої служби підтримки. Це вказує на необхідність покращення інформування студентів про наявні ресурси та послуги з психологічної допомоги.

Аналізуючи розгорнуті відповіді студентів щодо заходів, які на їхню думку могли б допомогти зменшити кількість конфліктів та девіантної поведінки в гуртожитку, було отримано наступні пропозиції: респонденти найчастіше пропонували організацію більшої кількості соціальних і культурних заходів, тренінгів з управління стресом і комунікативних навичок. Також багато студентів вказували на необхідність посилення контролю за вживанням алкоголю та впровадження більш жорстких правил поведінки.

Щодо питання «Що ви вважаєте основною проблемою, яка призводить до девіантної поведінки серед студентів у гуртожитку?» нами було отримано наступні відповіді: стрес через навчання, ізоляція від родини, низька якість умов проживання, відсутність підтримки та соціальної активності.

Висловлюючи свої пропозиції щодо покращення умов проживання та профілактики девіантної поведінки в гуртожитку, студенти висловили наступні пропозиції: покращити умови проживання, такі як ремонт кімнат і зон загального користування, та посилити роботу психологічної служби з інформування студентів про доступні ресурси підтримки.

Отже, результати констатувального етапу емпіричного дослідження дозволив встановити, що більшість студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитку №3 НУБіП України відзначають загалом задовільні умови проживання, проте існують проблеми з конфліктами, вживанням алкоголю та недостатнім рівнем профілактичної роботи.

Основними напрямками для покращення профілактики девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка є:

- підвищення ефективності роботи студентської ради та адміністрації гуртожитку у питаннях профілактики девіантної поведінки студентів;
- посилення психологічної підтримки та інформування студентів про доступні ресурси;
- створення більшої кількості соціальних заходів для зниження ізоляції студентів.

І це стало основними завданнями нашої діяльності на формуальному етапі експериментального дослідження.

На цьому етапі нами була здійснена розробка і впровадження заходів підвищення показників, виявлених на констатувальному етапі. Нами було розроблено та впроваджено серію виховних заходів, спрямованих на покращення соціальної ситуації у гуртожитку. Зокрема, це тренінг на тему: «Конфлікти та способи їх вирішення», семінар «Профілактика девіантної поведінки та підтримка психічного здоров'я», лекція «Причини та наслідки девіантної поведінки», круглий стіл «Психологічна підтримка як ключ до подолання девіантної поведінки», тематична зустріч «Студентська рада і безпека у гуртожитку», майстер-клас «Управління стресом і емоціями»,

лекція «Що таке стрес і як він впливає на наш організм» (додаток В). Метою формувального етапу експериментального дослідження стала перевірка ефективності запропонованих заходів з профілактики девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка.

При здійсненні відбору студентів для реалізації формувального етапу експерименту було вирішено зберегти ту саму відбірку з 42 студентів гуманітарних спеціальностей, які взяли участь у констатувальному етапі. Такий підхід дозволив нам забезпечити неперервність експерименту та підвищити валідність і надійність результатів, оскільки самі респонденти проходять усі етапи дослідження: від діагностики до оцінки змін після впровадження профілактичних заходів.

При здійсненні цього вибору ми орієнтувались на критерії, наведені у табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Критерії вибору вибірки для формувального етапу експерименту

Критерій відбору	Характеристика
Послідовність і порівнюваність результатів	Якщо ті ж самі 42 студенти беруть участь у всіх етапах експерименту (констатувальному, формувальному, контрольному), це дозволяє порівнювати початкові результати з підсумковими, які отримуються після реалізації профілактичних заходів.
Внутрішня валідність	Всі зміни будуть також пов'язані з впливом експерименту, а не з випадковими чинниками чи відмінностями між групами.
Запобігання втратам інформації через скорочення вибору	Використання повної вибірки мінімізує ризики втрати необхідної інформації, яка могла б виникнути при скороченні вибірки чи створенні окремої експериментальної та контрольної групи.
Уникнення негативного впливу міжгрупових відмінностей	У разі поділу на експериментальну та контрольну групи можуть виникнути відмінності між ними, які впливають на результат та ускладнюють інтерпретацію. Використання у всіх виборках одних реципієнтів зменшує ризик виникнення таких похибок.
Реалії студентського життя та проблеми з відбором підгруп	Проживання в гуртожитку забезпечує постійну взаємодію студентів між собою, тому розподіл на контрольну й експериментальну групу може

	виявитися неефективним: учасники контрольної групи все одно можуть отримувати непрямий вплив від експериментального (наприклад, через спілкування).
Етичні міркування та рівність учасників	Усі учасники виборки мають можливість взяти участь у профілактичних заходах. Це важливо з етичної точки зору, оскільки розподіл на контрольну та експериментальну групи може викликати у студентів відчуття нерівності або формувати обмеження доступу до програми чи заходів.
Комплексний підхід до дослідження	Використання повної добірки дає змогу отримати більш репрезентативні результати, які краще відображають реальний стан справ у гуртожитку.
Можливість порівняння підгруп за додатковими критеріями	Після завершення експерименту можна провести додатковий аналіз результатів у межах вибору (наприклад, порівняти зміни за гендером чи курсами навчання). Використання повної вибірки дозволяє провести такий аналіз.
Переваги збереження повної вибору	<ul style="list-style-type: none"> - Висока валідність (порівняння даних до та після втручання на тих самих респондентах); - Ефективне використання часу та ресурсів (менша складність організації експерименту без розподілу на групи); - Відсутність міжгрупових відмінностей (результати точно відображають вплив експерименту); - Етичність (усі студенти мають один доступ до профілактичних заходів).

Отже, збереження повної виборки з 42 студентів на формувальному етапі експериментального дослідження забезпечує високу валідність, неупередженість та етичність реалізації дослідження. Це дозволяє провести максимально точний аналіз впливу профілактичних заходів та отримати об'єктивні результати, які можна застосувати для покращення профілактичної роботи не тільки в НУБіП України, а й в інших закладах вищої освіти.

Контрольний етап дослідження є завершальним етапом і на якому здійснюються порівняння отриманих результатів до та після впровадження профілактичних заходів. Основна мета яку ми висували – здійснити оцінку ефективності профілактичної роботи та підтвердити або скасувати їх

педагогічну корисність та оцінити, чи були досягнуті поставлені цілі експерименту.

Основна мета контрольного етапу дослідження:

– порівняти початкові показники (отримані на констатувальному етапі) з підсумковими (отриманими після формульовального етапу);

- визначити ефективність впровадження профілактичних заходів;
- перевірити, чи були досягнуті заплановані результати (зменшення проявів девіантної поведінки, покращення соціальної адаптації студентів тощо).

Під час реалізації контрольного етапу дослідження нами було розроблено та впроваджено реципієнтам авторську анкету (додаток Г) з метою встановлення наскільки вплив профілактичної програми був успішним для кожного учасника.

Дане дослідження було спрямоване на оцінку ефективності профілактичних тренінгів і семінарів, проведених для студентів, що проживають у гуртожитку. Основні акценти були зроблені на зміни в соціальній поведінці, оцінку профілактичних заходів та виявлення необхідності в подальшій підтримці.

Аналізуючи отримані відповіді на питання анкети, нами було встановлено, що більшість студентів позитивно оцінили профілактичні тренінги: 19 осіб (45%) вважають проведені тренінги «дуже корисними», 17 осіб (40%) вважають їх «корисними», а 4 особи (10%) відзначили їх як «задовільні», і 2 особи (5%) не побачили для себе жодної користі. Графічно дані наведено на рис. 3.10.

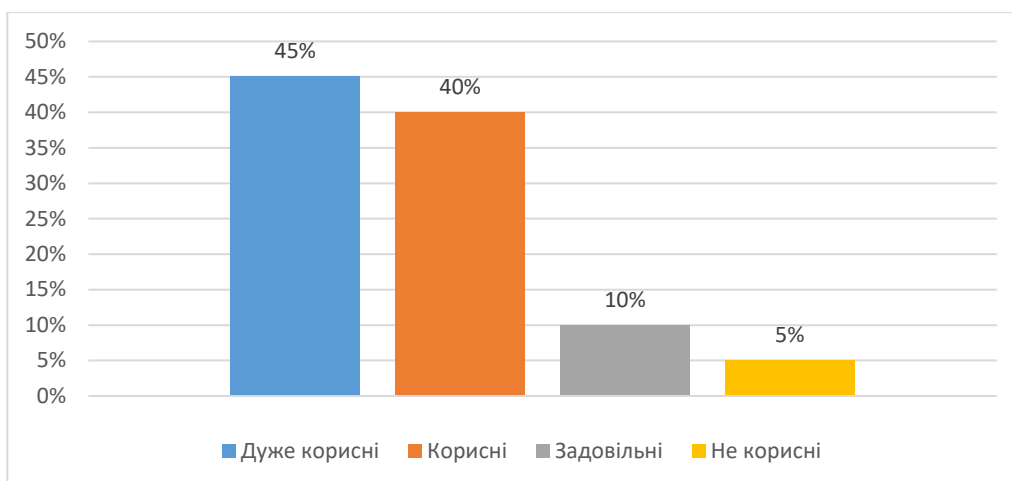

Рисунок 3.10. Відповіді реципієнтів на питання «Як ви оцінюєте проведені профілактичні тренінги та семінари?»

Отримані результати засвідчили, що тренінги загалом мали позитивний вплив на студентів і були сприйняті як важливий елемент у навчанні профілактики конфліктів та девіантної поведінки.

Щодо питання «Чи отримали ви нові знання або навички з питань профілактики конфліктів та девіантної поведінки?» відповіді реципієнтів розподілились наступним чином: 25 осіб (60%) повідомили, що отримали багато нових знань та навичок; 13 осіб (30%) зазначили, що отримали деякі нові знання. Лише 4 особи (10%) не вважали тренінги інформативними. Графічно дані наведено на рис.3.11.

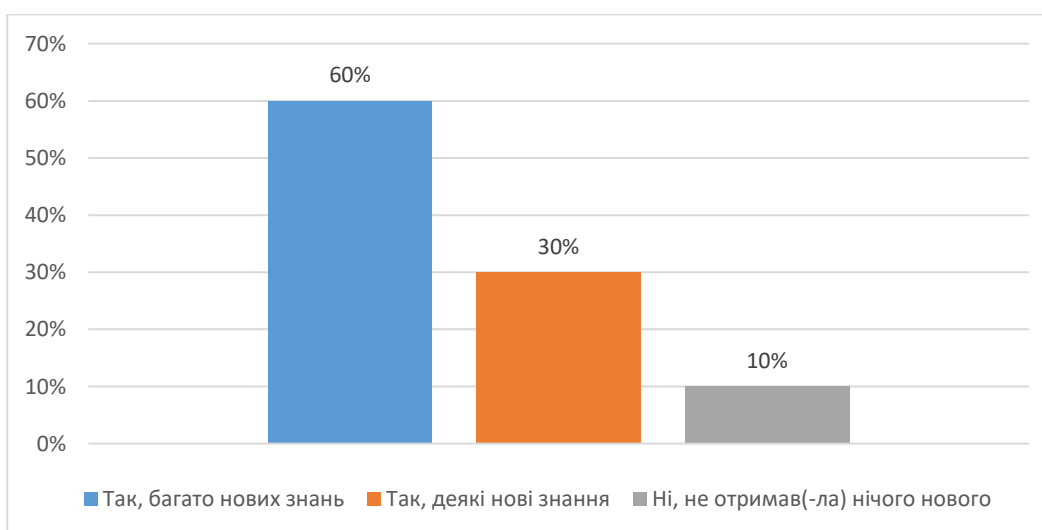

Рисунок 3.11. Відповіді реципієнтів на питання «Чи отримали ви нові знання або навички з питань профілактики конфліктів та девіантної поведінки?»

Отримані дані свідчать про ефективну передачу інформації та навичок під час тренінгів, більшість студентів визнали їх практичну значимість.

На питання «Чи стали тренінги для вас практично корисними у повсякденному житті?» 21 особа (50%) зазначили, що вже скористалися отриманими знаннями на практиці; 15 осіб (35%) планують це зробити в майбутньому, а 6 осіб (15%) не вважають ці знання корисними для особистого використання. Графічно дані наведено на рис.3.12.

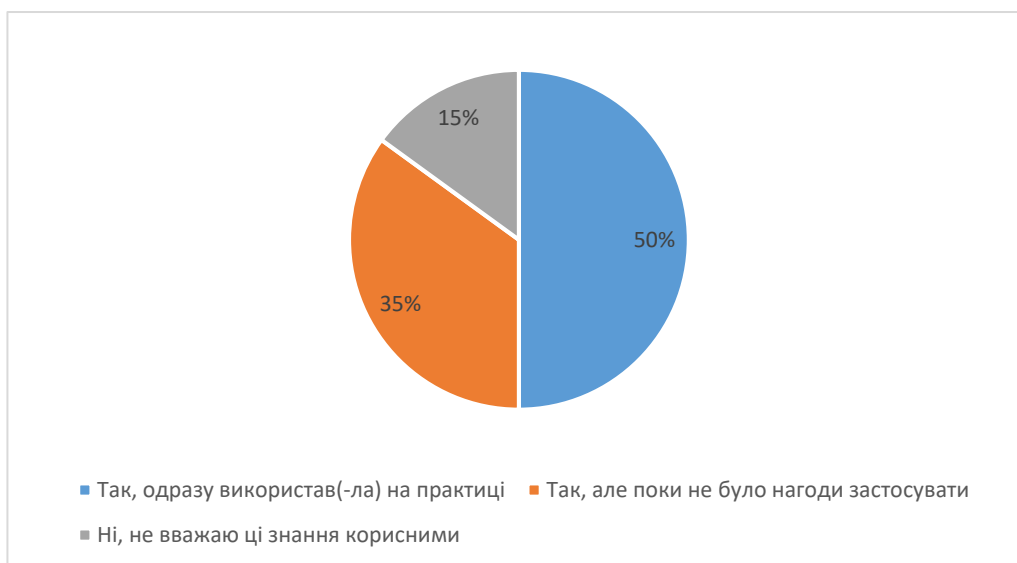

Рисунок 3.12. Відповіді реципієнтів на питання «Чи стали тренінги для вас практично корисними у повсякденному житті?»

Отже, можемо констатувати, що реалізовані заходи мали реальний вплив на студентів, значна частина з них застосувала набуті навички для вирішення конфліктів у гуртожитку.

Стосовно того, яка тематика проведених заходів була найбільш актуальною, відповіді реципієнтів розподілилися наступним чином: 17 осіб (40%) вважають, що найбільш актуальною темою була «профілактика конфліктів»; 13 осіб (30%) відзначили «управління стресом», а 8 осіб (20%) відзначили тематику «протидія девіантній поведінці». Графічно дані наведено на рис.3.13.

Рисунок 3.13. Відповіді реципієнтів на питання «Яка тема, на вашу думку, була найбільш актуальною?»

Отримані дані демонструють, що конфлікти у гуртожитках є однією з головних проблем для студентів, і ця тема потребує подальшої уваги.

На питання «Чи змінилося ваше ставлення до конфліктів у гуртожитку після тренінгів?» 23 особи (55%) відзначили, що їхнє ставлення до конфліктів змінилося і стало більш толерантним; 13 осіб (30%) повідомили про незначні зміни; 6 осіб (15%) не відчували змін. Графічно дані наведено на рис.3.14.

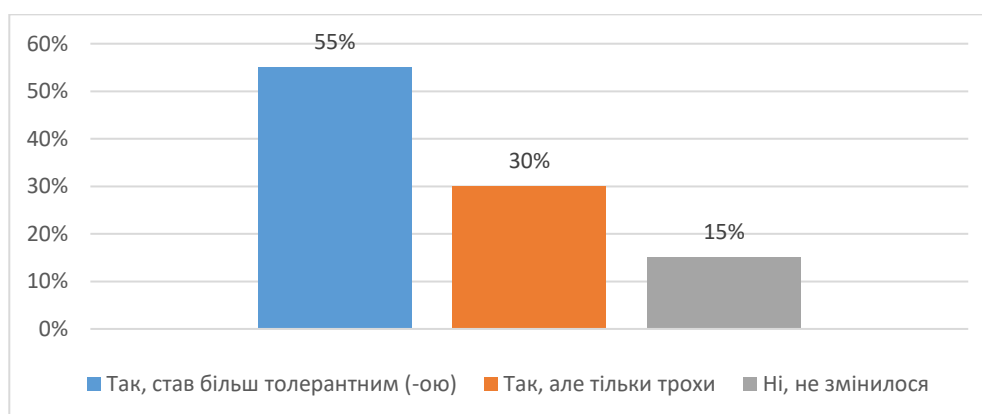

Рисунок 3.14. Відповіді реципієнтів на питання «Чи змінилося ваше ставлення до конфліктів у гуртожитку після тренінгів?»

Можемо констатувати, що реалізовані заходи допомогли більшості студентів переосмислити свою поведінку в конфліктних ситуаціях, що є позитивним результатом.

Після реалізованих нами заходів, 27 осіб (65%) зазначили, що стали краще розуміти способи вирішення конфліктів без агресії; 11 осіб (25%)

визнали часткове розуміння, і лише 4 особи (10%) не відзначили покращень. Графічно дані наведено на рис. 3.15.

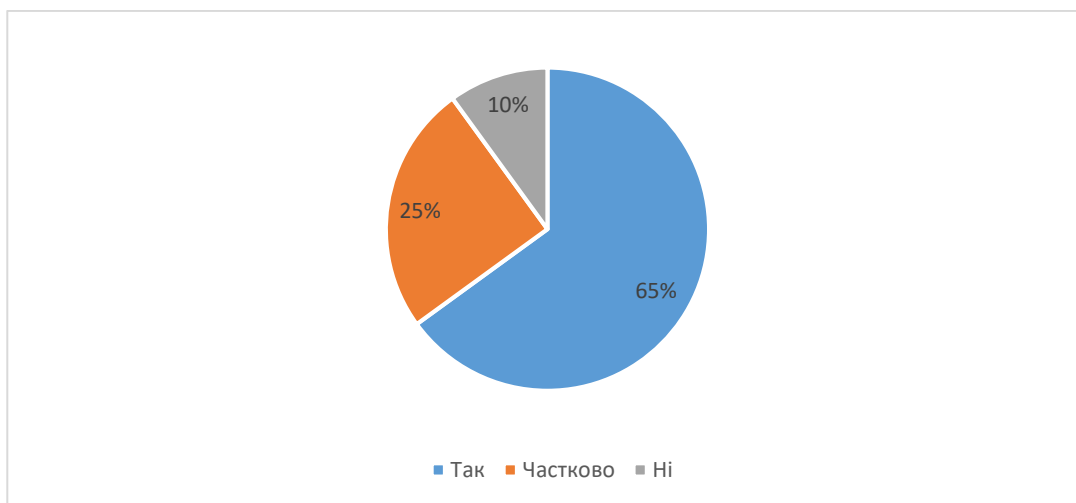

Рисунок 3.15. Відповіді реципієнтів на питання «Чи стали ви краще розуміти способи вирішення конфліктів без агресії?»

Отримані результати підтверджують успішність реалізації заходів у формуванні навичок ненасильницького вирішення конфліктів.

Також нам вдалося констатувати, що 21 особа (50%) відзначили значні зміни у своїх діях щодо безпеки та профілактики девіантної поведінки, 15 осіб (35%) відзначили часткові зміни, а 6 осіб (15%) не відчували змін. Графічно дані наведено на рис. 3.16.

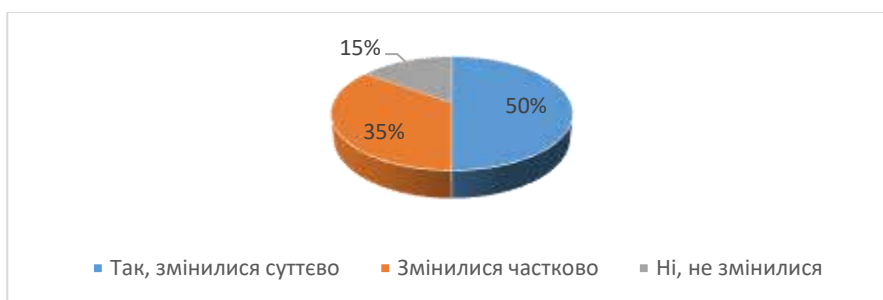

Рисунок 3.16. Відповіді реципієнтів на питання «Чи змінилися ваші дії або поведінка щодо питань безпеки та профілактики девіантної поведінки?»

Отже, більшість студентів стали активнішими у питаннях безпеки після проходження реалізуємих нами заходів.

Також варто відмітити, що після тренінгів до психолога або інших служб підтримки з будь-якими питаннями звернулося лише 8 осіб (20%), 13 осіб

(30%) планують це зробити, а 21 особа (50%) не вважають це необхідним. Графічно дані наведено на рис. 3.17.

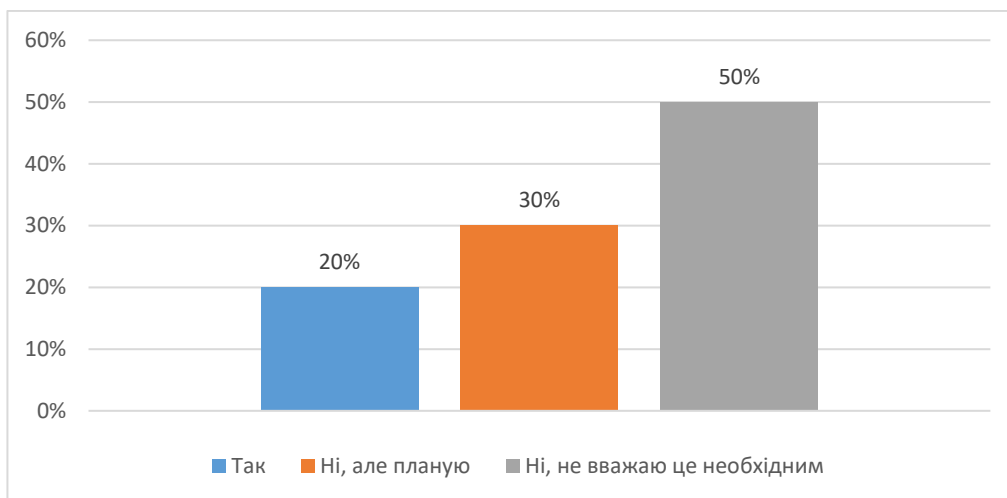

Рисунок 3.17. Відповіді реципієнтів на питання «Чи зверталися ви після тренінгів до психолога або інших служб підтримки з будь-якими питаннями?»

Отримані нами дані свідчать про недостатню мотивацію або потребу студентів звертатися до психологічної підтримки, що може вимагати додаткових заходів для підвищення обізнаності про користь таких послуг.

Покращення соціального клімату у гуртожитку після проведення тренінгів помітило 19 осіб (45%), 15 осіб (35%) відзначили незначні зміни, а 8 осіб (20%) не помітили змін. Графічно дані наведено на рис. 3.18.

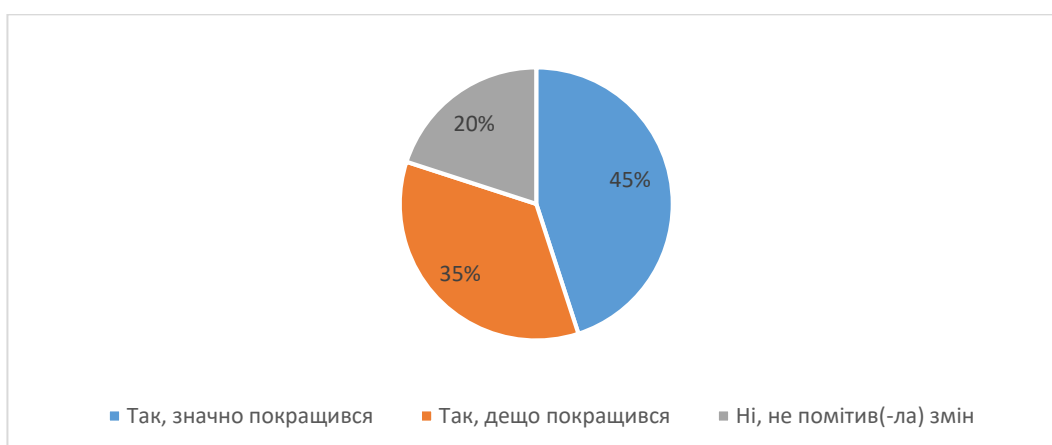

Рисунок 3.18. Відповіді на питання «Чи помітили ви покращення соціального клімату у гуртожитку після проведення тренінгів?»

Отже, маємо змогу засвідчити, що реалізовані нами профілактичні заходи мали позитивний вплив на соціальні умови в гуртожитках, проте ще є простір для подальших покращень.

На питання «Чи стали ваші сусіди більш відкритими до діалогу та розв'язання конфліктів мирним шляхом?» 21 особа (50%) повідомили, що їхні сусіди стали більш відкритими до діалогу, 15 осіб (35%) зазначили часткові зміни, а 6 осіб (15%) не помітили змін. Графічно дані наведено на рис. 3.19.

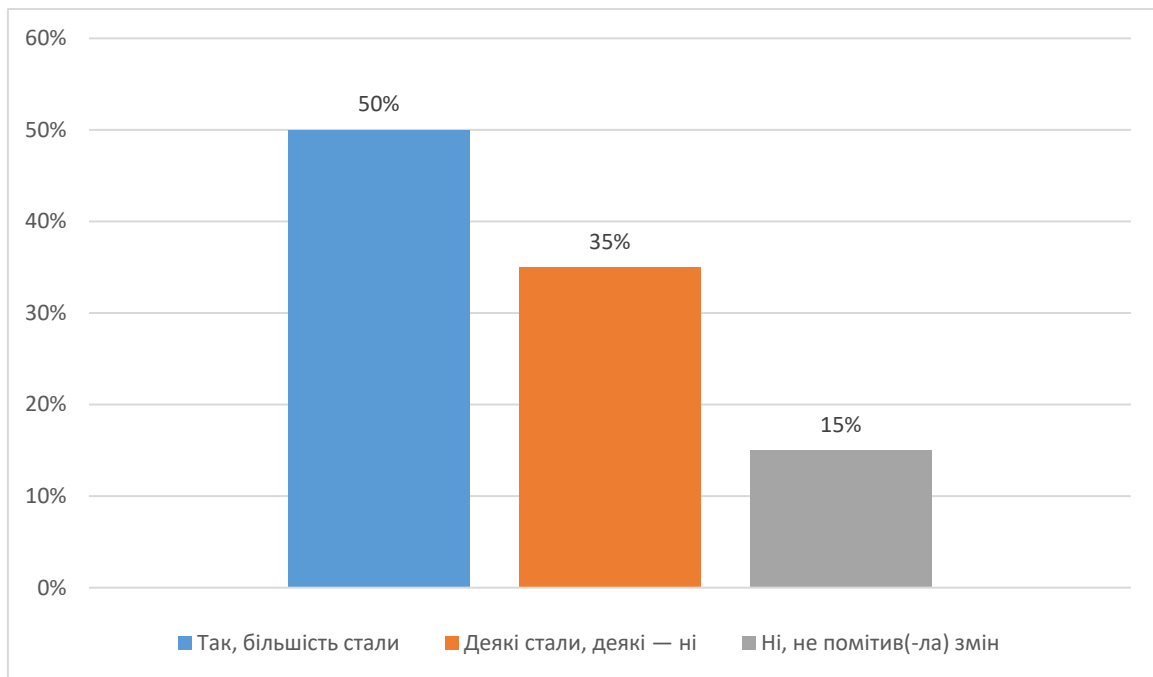

Рисунок 3.19. Відповіді реципієнтів на питання «Чи стали ваші сусіди більш відкритими до діалогу та розв'язання конфліктів мирним шляхом?»

Отримані результати свідчать про певний прогрес у комунікації між студентами у спільному проживанні.

На питання «Як ви оцінюєте загальний рівень безпеки в гуртожитку після профілактичних заходів?» 17 осіб (40%) відзначили значне покращення рівня безпеки, 15 осіб (35%) повідомили про незначне покращення, а 11 осіб (25%) не побачили змін. Графічно дані наведено на рис. 3.20.

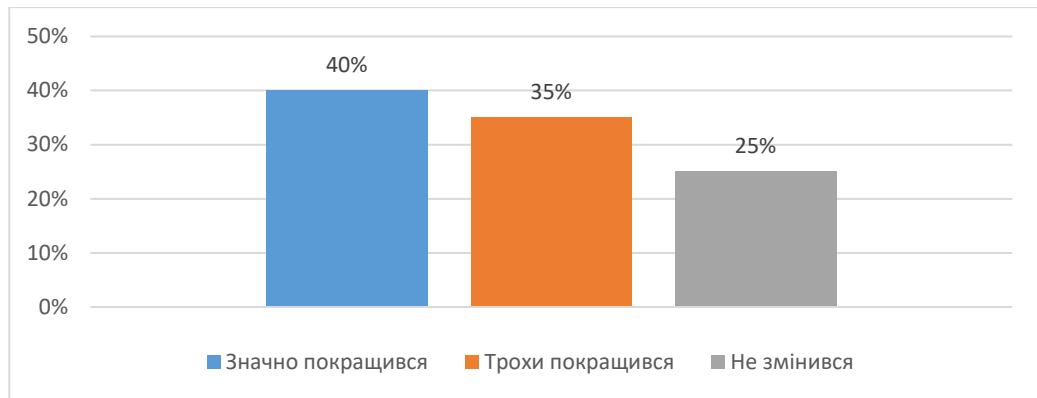

Рисунок 3.20. Відповіді реципієнтів на питання «Як ви оцінюєте загальний рівень безпеки в гуртожитку після профілактичних заходів?»

Отже, загальний рівень безпеки у гуртожитках після профілактичних заходів покращився, але залишається необхідність подальших зусиль.

Студентами було запропоновано такі теми для потенційних майбутніх тренінгів, як «Управління емоціями та стресом», «Правила безпечного співіснування в гуртожитку», «Протидія булінгу та агресії» тощо.

Також серед пропозицій студентів можна виокремити залучення до тренінгів професійних психологів, підвищення інтерактивності та практичної користі тренінгів, проведення регулярних зустрічей з адміністрацією для вирішення актуальних проблем.

Також студенти вважають, що покращення матеріально-технічних умов, збільшення кількості освітніх заходів та доступність психологічної підтримки можуть сприяти зменшенню конфліктів та девіантної поведінки.

Отже, результати нашого дослідження свідчать про позитивний вплив профілактичних заходів на студентів та соціальний клімат у гуртожитках. Однак, залишається необхідність подальшого розвитку програм підтримки, акценту на психологічній допомозі та проведення додаткових тренінгів на актуальні теми.

Отже, на основі констатувального та контрольного опитування можемо підвести наступні підсумки:

- при констатувальному опитуванні більшість студентів оцінили умови проживання як "задовільні" (близько 60%), а частина з них вказала на

"незадовільні" або "дуже погані" умови (близько 20%). Після проведених заходів у контрольному опитуванні деякі зміни стали помітними: 30% студентів оцінюють умови як "дуже добрі" (порівняно з 15% в анкеті №1); показник "незадовільних" умов дещо знизився до 15%, що свідчить про покращення соціального клімату і загального комфорту проживання.

Ці дані вказують на позитивний вплив не тільки безпосередніх тренінгів, але й, можливо, зміни адміністративних підходів після отримання відгуків за результатами констатувального опитування.

- В констатувальному опитуванні понад 40% студентів повідомляли про часті або періодичні конфлікти у гуртожитку, що відображало наявність соціальної напруги та агресивної поведінки серед мешканців. У контрольному анкетуванні після проведених профілактичних заходів частка тих, хто стикається з конфліктами "часто", зменшилася до 25%, близько 50% респондентів зазначили, що конфлікти відбуваються рідко або відсутні зовсім, порівняно з 30% в анкеті №1.

Це свідчить про те, що тренінги допомогли знизити частоту конфліктів і сприяли більш конструктивній поведінці студентів.

- У констатувальному опитуванні понад 30% студентів вказали, що часто були свідками вживання алкоголю або наркотиків у гуртожитку. Після профілактичних заходів ситуація дещо покращилася: у контрольному опитуванні 20% респондентів повідомляли про часті випадки вживання алкоголю, тоді як 45% зазначили, що з цим майже не стикалися (раніше було лише 30%).

Це свідчить про те, що профілактичні заходи мали позитивний вплив, хоч проблема не була вирішена повністю.

- Під час констатувального опитування лише 25% студентів брали участь у профілактичних заходах, що свідчило про низьку активність та обізнаність щодо таких програм. У контрольному опитуванні цей показник значно зріс: 55% респондентів відзначили, що брали участь у

заходах, спрямованих на профілактику девіантної поведінки, що свідчить про зростання залученості студентів та їхньої зацікавленості.

- В констатувальному опитуванні лише 20% студентів оцінили роботу студентської ради як "дуже добру", тоді як більшість (близько 45%) вказали на "задовільну" або навіть "погану" оцінку. Після тренінгів та залучення студентської ради до більш активної роботи ситуація покращилася: у контрольному опитуванні 40% респондентів оцінили роботу ради як "добру", а частка тих, хто дав "погану" оцінку, знизилася до 10%.

Це свідчить про зростання довіри до студентської ради та більш активну участь цього органу в житті гуртожитку.

- У анкеті №1 більшість студентів (близько 50%) зазначили, що адміністрація лише частково приділяє увагу питанням безпеки та профілактики девіантної поведінки. Після проведених заходів: 35% респондентів вказали, що адміністрація стала більше уваги приділяти цим питанням, а 50% відзначили, що адміністрація "частково" бере участь у вирішенні проблем (без змін у порівнянні з констатувальним опитуванням).

Це свідчить про необхідність подальшого вдосконалення адміністративних підходів до питань безпеки.

- Під час обох анкетувань велика кількість студентів (понад 80%) погоджується з тим, що психологічна підтримка є важливою. Однак у констатувальному анкетуванні лише 30% респондентів знали, як звернутися до психолога, що свідчило про недостатню обізнаність. Після тренінгів у контрольному анкетуванні 55% студентів вже знали, як звернутися до психологічних служб, що свідчить про підвищення рівня поінформованості серед студентів.

Цей показник вказує на успішність інформаційних кампаній, спрямованих на підтримку психологічного здоров'я студентів.

- Як зазначалося раніше, 45% респондентів у контрольному анкетуванні повідомили про значне покращення соціального клімату в гуртожитку, тоді як в констатувальному опитуванні лише 25% студентів були задоволені атмосферою. Це свідчить про те, що профілактичні заходи сприяли більш дружньому і безконфліктному середовищу.
- В констатувальному опитуванні більшість студентів не знали, як правильно вирішувати конфлікти без агресії. Після тренінгів у контрольній анкеті вже зазначили, що 65% респондентів тепер краще розуміють ненасильницькі методи вирішення конфліктів, що демонструє успішність проведених семінарів.
- Рівень безпеки після профілактичних заходів помітно зріс. Якщо в констатувальному опитуванні 50% респондентів вважали його "недостатнім", то після заходів у анкеті №2 40% студентів зазначили, що рівень безпеки покращився.

Отже, на основі порівняльного аналізу результатів констатувального і контрольного опитування можна зробити кілька ключових висновків:

1. Зростання обізнаності.

Тренінги суттєво підвищили обізнаність студентів щодо питань профілактики конфліктів, девіантної поведінки та психологічної підтримки.

2. Покращення соціального клімату.

Профілактичні заходи сприяли зменшенню конфліктів та агресивної поведінки, що покращило атмосферу у гуртожитках.

3. Позитивні зміни в поведінці.

Студенти стали активніше використовувати ненасильницькі методи вирішення конфліктів, що свідчить про практичну користь профілактичних програм.

4. Необхідність подальших заходів.

Хоча значна частина проблем була вирішена, ще залишається потреба у покращенні організації профілактичних заходів, особливо в питаннях психологічної підтримки та підвищення рівня безпеки.

Отримані нами висновки демонструють позитивний вплив проведених заходів, але також підкреслюють необхідність подальшого розвитку програм для покращення умов життя та безпеки студентів у гуртожитках.

Висновки до розділу 3

Мета нашого експериментального дослідження полягала в оцінці ефективності профілактичних заходів, спрямованих на попередження девіантної поведінки студентів, що проживають у гуртожитках НУБіП України, та аналізі змін у поведінці студентів після проведених тренінгів і семінарів. Основна увага приділялася студентам гуманітарних спеціальностей, оскільки соціальна адаптація та емоційний інтелект є важливими компонентами їхньої навчальної та професійної підготовки.

Серед завдань дослідження було:

- аналіз наявних проблем соціальної взаємодії та девіантної поведінки серед студентів у гуртожитках;
- визначити рівень обізнаності студентів про девіантну поведінку та способи її профілактики до проведення профілактичних заходів;
- оцінити вплив проведених тренінгів і семінарів на соціальну поведінку студентів, зокрема щодо зниження рівня конфліктів, агресії та ризиків девіантної поведінки;
- проаналізувати роль студентської ради та адміністрації у профілактиці девіантної поведінки після заходів;
- визначити потребу в подальших заходах психологічної підтримки та підвищення рівня безпеки в гуртожитках.

Методика дослідження включала використання кількісних та якісних методів збору даних. Дослідження проводилося у два етапи:

- Констатувальне опитування, яке проходили студенти перед проведенням тренінгів, включали питання про соціальні умови, рівень конфліктності, випадки девіантної поведінки та рівень обізнаності студентів щодо можливостей способів вирішення конфліктів;
- Контрольне опитування було розроблено після проведення тренінгів і семінарів, щоб оцінити зміни у соціальній поведінці студентів, їхню

участь у профілактичних заходах та рівень задоволення життєвими умовами у гуртожитках.

В дослідженні було залучено 42 студента-бакалавра гуманітарних спеціальностей НУБіП України, які проживають у гуртожитку №3. Використовувалися такі методи збору даних, як опитування та анкетування. Кількісні дані оброблялися за допомогою статистичного аналізу, що дало можливість визначити загальні тенденції та оцінити ефективність профілактичних заходів.

Аналіз результатів емпіричного дослідження дозволив встановити, що:

Одним з ключових результатів дослідження було покращення соціального клімату в гуртожитках після проведення профілактичних заходів. Згідно з контрольним опитуванням, 45% студентів відзначили значні покращення умов проживання та зменшення кількості конфліктів, тоді як у констатувальному опитуванні цей показник склав лише 25% респондентів, які були задоволені соціальними умовами. Це свідчить про позитивний вплив тренінгів на сприйняття студентами своїх побутових умов та соціальної взаємодії.

Також після заходів зменшилась частота конфліктів і випадків агресії. В констатувальному опитуванні 40% студентів зазначили, що стикалися з конфліктами часто, тоді як у контрольному опитуванні цей показник знизився до 25%. Зростання кількості студентів, які зазначили, що конфлікти трапляються рідко або зовсім не трапляються, свідчить про успішність профілактичних заходів у зниженні соціальної напруги.

Аналіз результатів контрольного опитування дозволив встановити, що відбулося суттєве зростання активності студентів у профілактичних заходах. У той час як у констатувальному опитуванні лише 25% студентів брали участь у заходах з профілактики девіантної поведінки, у контрольному цей показник зріс до 55%. Це свідчить про підвищення обізнаності студентів про важливість таких заходів та їхню готовність долучатися до активної участі у вирішенні соціальних проблем у гуртожитках.

До проведення профілактичних заходів роботу студентської ради оцінили позитивно лише 20% студентів. Після тренінгів цей показник виріс до 40%, що свідчить про покращення взаємодії між студентською радою та мешканцями гуртожитків у питаннях профілактики конфліктів і девіантної поведінки.

Що стосується роботи адміністрації гуртожитку, то у констатувальному опитуванні 50% респондентів відзначили, що адміністрація частково приділяє увагу питанням безпеки. Після заходів у контрольному опитуванні студенти помітили деяке покращення: 35% студентів зазначили, що адміністрація стала більш активно займатися цими питаннями. Однак, це все ще залишає простір для вдосконалення.

Особливу увагу було приділено питанню психологічної підтримки студентів. Якщо під час констатувального опитування лише 30% студентів знали, як звернутися до психолога або інших служб підтримки, то під час контрольного опитування цей показник зріс до 55%. Це демонструє ефективність проведених тренінгів та інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності щодо психологічної підтримки.

Також варто відзначити покращення загального відчуття безпеки серед студентів. У констатувальному опитуванні значна частина студентів (близько 50%) вказали на низький рівень безпеки в гуртожитках, тоді як після проведених заходів цей показник знизився до 25%.

Незважаючи на позитивні зміни, деякі проблеми залишаються актуальними. Близько 15% студентів у контрольному опитуванні продовжують стикатися з конфліктами та девіантною поведінкою, що вказує на необхідність продовження роботи в цьому напрямку. Студенти висловили бажання бачити більше заходів, спрямованих на профілактику емоційних і психологічних проблем, зокрема управління стресом та конфліктами.

Також необхідно приділити більше уваги покращенню матеріально-технічних умов у гуртожитку, адже 20% респондентів в контрольному анкетуванні все ще зазначають умови проживання як незадовільні. Це вказує

на те, що фізичні умови життя можуть бути важливим чинником, який впливає на соціальний клімат і поведінку студентів.

Отже, можемо дійти до висновку, що емпіричне дослідження профілактики девіантної поведінки студентів НУБіП України продемонструвало суттєві покращення у соціальній взаємодії та безпеці у гуртожитках після проведення тренінгів і семінарів. Відчутне зниження рівня конфліктів, покращення соціального клімату та зростання обізнаності студентів про психологічну підтримку свідчать про ефективність заходів. Однак, залишається потреба у подальшому вдосконаленні роботи студентської ради та адміністрації, а також у розширенні програм психологічної підтримки.

ВИСНОВКИ

У ході виконання магістерського дослідження нами було висунуто ряд завдань та впроваджені відповідні заходи для їх реалізації, що дозволило сформулювати комплексне розуміння процесу профілактики девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка (на прикладі НУБІП України). Основні результати дослідження можна узагальнити наступним чином:

1. Девіантна поведінка — це відхилення від загальноприйнятих норм, правил і цінностей у суспільстві, що може включати різні форми агресії, зловживання алкоголем або наркотиками, порушення дисципліни, булінг тощо.

У студентському середовищі девіантна поведінка часто проявляється в соціальних конфліктах, порушенні правил гуртожитків, низькій академічній успішності та ризикових формах поведінки (зловживання алкоголем, куріння, вживання наркотиків).

Профілактика девіантної поведінки — це система заходів, спрямованих на попередження виникнення девіантних дій серед студентів. Вона включає в себе як індивідуальні (психологічна підтримка, консультації) так і групові форми роботи (тренінги, виховні заходи). Ключовими аспектами профілактики є раннє виявлення проблем, забезпечення позитивного соціального клімату і активна підтримка зі сторони кураторів, психологів та адміністрації.

Гуманітарні спеціальності охоплюють освітні програми, орієнтовані на вивчення суспільних, культурних і філософських аспектів життя, такі як педагогіка, соціологія, психологія, філологія тощо. Студенти цих спеціальностей часто стикаються з соціальними та етичними дилемами, що впливає на їхню поведінку і ставлення до соціальних норм. У них формується підвищений інтерес до гуманістичних цінностей, що дозволяє

використовувати освітньо-виховні заходи як дієвий інструмент профілактики девіантної поведінки.

2. Характеристика умов і чинників виникнення девіантної поведінки у студентів обумовлене комплексом соціальних, психологічних і культурних факторів. Серед основних умов і чинників можна виділити:

- соціальні чинники: відсутність стабільної системи цінностей і соціальних норм у студентському середовищі, низький рівень соціального контролю, недостатня підтримка зі сторони родини та близьких, відсутність позитивних прикладів у поведінці;
- психологічні чинники: високий рівень стресу через академічні вимоги, соціальна ізоляція, емоційна нестабільність, невпевненість у собі, низька самооцінка. Девіантна поведінка часто є відповіддю на емоційні або психологічні труднощі, з якими стикаються студенти;
- культурні та економічні чинники: соціально-економічна нестабільність, нерівність у можливостях, культурні розбіжності між студентами з різних соціальних груп можуть провокувати відчуження і конфлікти, що сприяє розвитку девіантної поведінки;
- гуртожиток як фактор: багатолюдне проживання у гуртожитках із різними нормами поведінки і цінностями створює умови для конфліктів, що часто призводить до девіантних проявів, таких як агресія, насильство чи порушення правил.

3. Вивчення особливостей соціально-психологічного клімату в гуртожитках студентського містечка НУБіП України як чинника, що впливає на профілактику або розвиток девіантної поведінки має вирішальне значення для профілактики девіантної поведінки.

Позитивний клімат, де студенти відчувають підтримку, взаєморозуміння та справедливість, знижує ризики виникнення конфліктів і девіантних проявів. На основі проведеного дослідження було встановлено, що в гуртожитку №3 НУБіП України соціально-психологічний клімат варіюється, і там, де активно працює студентська рада, відзначається зниження рівня девіантної поведінки.

Основні чинники, що впливають на клімат:

- наявність відкритої комунікації між студентами та адміністрацією;
- підтримка активної участі студентів у соціальному житті гуртожитку;
- взаємодія студентів із кураторським складом та організація спільних заходів;
- залученість студентської ради до вирішення конфліктів.

В гуртожитках із менш активною студентською радою чи слабкою підтримкою адміністрації частіше виникають конфлікти, що є сприятливим середовищем для розвитку девіантної поведінки.

4. Окреслено сучасні підходи та стратегії профілактики девіантної поведінки у студентів гуманітарних спеціальностей, зокрема в контексті освітньо-виховної роботи в закладах вищої освіти та студентських гуртожитках.

Сучасні стратегії профілактики девіантної поведінки серед студентів охоплюють кілька ключових напрямів:

- проведення тренінгів і семінарів з розвитку емоційної компетентності, управління конфліктами, стресом та ефективної комунікації;
- залучення фахівців із психологічної підтримки для регулярних консультацій і допомоги студентам у вирішенні психологічних проблем;
- формування етичних та соціальних цінностей у процесі навчання студентів, особливо на гуманітарних спеціальностях, що робить їх більш чутливими до соціальних норм та гуманістичних ідей;
- соціально-психологічна підтримка: інтеграція психологічної допомоги в структуру університету. Це включає доступ до психологів, тренінги з управління стресом і емоціями, створення «гарячих ліній» для підтримки студентів у кризових ситуаціях;
- активізація ролі студентської ради у гуртожитках, яка може служити медіатором у конфліктах, допомагаючи студентам вирішувати проблеми без агресії та конфліктів.

5. Проведення емпіричного дослідження рівня девіантної поведінки та ефективності профілактичних заходів у гуртожитках НУБіП України та розробки програми профілактики девіантної поведінки студентів для кураторів та вихователів гуртожитків.

Емпіричне дослідження, проведене серед студентів НУБіП України, виявило такі ключові результати:

- рівень девіантної поведінки суттєво знизився після впровадження профілактичних заходів, таких як тренінги, семінари, психологічна підтримка;
- залученість студентів до участі в профілактичних програмах зросла, що свідчить про важливість інтерактивних підходів до навчання навичок соціальної взаємодії;
- вплив соціально-психологічного клімату був очевидним: студенти, які відчували підтримку з боку адміністрації та студентської ради, рідше стикалися з конфліктами та проявляли девіантну поведінку.

На основі результатів дослідження можемо констатувати, що розробка та впровадження системного профілактики девіантної поведінки серед студентів гуманітарних спеціальностей у гуртожитках студмістечка (на прикладі НУБіП України) є важливим кроком для створення соціально-комфортних умов проживання молоді. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на тестування запропонованих методик у різних гуртожитках НУБіП України та розробку диференційованих програм профілактики девіантної поведінки, орієнтованих на індивідуальні потреби студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абаніна Н. В. Психологічна профілактика девіантної поведінки у студентів: навчальний посібник / Н. В. Абаніна. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 220 с.
2. Андерсон, Дж. А. Використання цифрових технологій для профілактики девіантної поведінки в студентських гуртожитках Австралії / Дж. А. Андерсон // Технології в освіті. – 2019. – № 2. – С. 45-52.
3. Антонюк, І. В. Соціальна робота зі студентською молоддю / І. В. Антонюк. – Київ: Академвидав, 2017. – 224 с.
4. Беккер, Г. С. Економічний підхід до людської поведінки / Г. С. Беккер. – Київ: Основи, 2014. – 320 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2-х т. Т. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – Київ: Либідь, 2003. – 280 с.
6. Бех, І. Д. Виховання особистості: У навчально-виховному процесі: Теоретичний та методичний аспект / І. Д. Бех. – Київ: Либідь, 2008. – 280 с.
7. Бочкарьова Л. М. Девіантна поведінка студентської молоді: соціально-психологічні аспекти / Л. М. Бочкарьова. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 176 с.
8. Вайнштейн, П. Р. Управління стресом у студентських гуртожитках США / П. Р. Вайнштейн // Студентські дослідження. – 2019. – № 2. – С. 30-38.
9. Ван Сяолун. Психологічні чинники суб'єктивного благополуччя студентів з Китаю: дис. ... канд. психол. наук. Харків: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2016. 202 с.
10. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / авт. колектив : Н.М.Токарева,

- А.В.Шамне, О.О.Халік [та ін.]; ред.Н.М.Токаревої. Київ: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.
- 11.Вдовиченко Л. П. Профілактика девіантної поведінки підлітків у навчальних закладах / Л. П. Вдовиченко. – Харків: Харківський національний педагогічний університет, 2017. – 128 с.
 - 12.Воронкин А.С. Соціальні мережі: еволюція, структура аналіз. Освітні технології та суспільство. 2017. №1.С.650-675.
 - 13.Гавриш О.С. Психологічні особливості комунікування в соціальних мережах осіб пубертатного періоду : дипломна робота 27.00.03 Нац.б-ка України ім.В.І.Вернадського. Київ-Чернівці, 2021
 - 14.Гнатюк, С. О. Організація роботи з профілактики девіантної поведінки серед молоді: навч. посіб. / С. О. Гнатюк. – Київ: КНЕУ, 2018. – 176 с.
 - 15.Гречанюк, Т. В. Методи профілактики девіантної поведінки у закладах вищої освіти [Електронний ресурс] / Т. В. Гречанюк // Педагогічна думка. – 2020. – № 2. – Режим доступу: <https://pedagogics-thoughts.ua/articles/prevention-methods>.
 - 16.Гречанюк, Т. В. Соціально-педагогічні підходи до профілактики девіантної поведінки студентської молоді [Електронний ресурс] / Т. В. Гречанюк // Соціальна педагогіка. – 2020. – № 1. – Режим доступу: <https://sociopedagogic-studies.org/articles/prevention>.
 - 17.Гришина А.В. Роль емоційної спрямованості особистості у процесі професійного самовизначення: теоретичний аспект. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2011. № 35 (59). С. 37-42.
 - 18.Губарєв В. О. Психологічна адаптація студентів: методи та технології / В. О. Губарєв. – Київ: Вища школа, 2015. – 240 с.
 - 19.Гуд Г. О. Емоційна сфера особистості: теоретико-методологічний аспект дослідження. Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. 2018. Т. 14. Вип. 1. С. 84-

94. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v14/i1/10.pdf>. (дата звернення 12.04.2024).
20. Джонсон, М. К. Соціальна підтримка студентів: приклад Великобританії / М. К. Джонсон // Соціально-педагогічні студії. – 2020. – № 5. – С. 91-97.
21. Довженко О. В. Соціальна педагогіка: профілактика девіантної поведінки молоді / О. В. Довженко. – Одеса: Одеський національний університет, 2014. – 192 с.
22. Дубовик, Т. О. Соціальна профілактика девіантної поведінки студентської молоді: міжнародний досвід [Електронний ресурс] / Т. О. Дубовик // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2019. – № 3. – Режим доступу: <http://sptip.org.ua/articles/prophylaxis>.
23. Дудник С. О. Організація роботи студентських рад у гуртожитках вищих навчальних закладів: навчально-методичний посібник / С. О. Дудник. – Вінниця: Нова книга, 2018. – 144 с.
24. Жадан І. М. Девіантна поведінка студентів: причини, прояви, методи профілактики / І. М. Жадан // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2020. – Вип. 3. – С. 45–56.
25. Іванова, О. Г. Профілактика девіантної поведінки у студентській молоді: навч. посіб. / О. Г. Іванова. – Львів: Світ, 2015. – 188 с.
26. Коваль, В. І. Психологічна допомога у профілактиці девіантної поведінки студентів / В. І. Коваль. – Харків: ХНЕУ, 2016. – 312 с.
27. Ковальчук О. В. Психологічні служби у вищих навчальних закладах: моделі та технології роботи / О. В. Ковальчук. – Тернопіль: Економічна думка, 2019. – 212 с.
28. Ковальчук, М. І. Особливості профілактики девіантної поведінки в університетських гуртожитках у Німеччині / М. І. Ковальчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2018. – № 4. – С. 67-75.

- 29.Ковальчук, М. І. Формування профілактичних механізмів девіантної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей : дис. канд. пед. наук: 13.00.05 / М. І. Ковальчук. – Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2017. – 230 с.
- 30.Козак М. П. Вплив студентського самоврядування на дисципліну в гуртожитках: аналітичний огляд / М. П. Козак // Вісник соціальної педагогіки. – 2016. – № 2. – С. 29–34.
- 31.Кошова І. В., Кресан О. Д. Психологія девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
- 32.Кулинич Т. О. Особливості профілактики девіантної поведінки у студентських гуртожитках / Т. О. Кулинич. – Полтава: Полтавський педагогічний університет, 2017. – 184 с.
- 33.Лазаренко, М. В. Девіантна поведінка та її профілактика в умовах сучасного суспільства / М. В. Лазаренко. – Вінниця: Нова книга, 2019. – 208 с.
- 34.Лебедев С. В. Психологічна допомога студентам: проблеми девіантної поведінки / С. В. Лебедев. – Харків: Видавництво ХНУ, 2018. – 168 с.
- 35.Литвиненко, С. П. Специфіка профілактики девіантної поведінки у студентів, які проживають у гуртожитках / С. П. Литвиненко // Молодіжні ініціативи: науково-практичний журнал. – 2018. – № 2. – С. 74-80.
- 36.Лук'янова Л. Б. Психологічна служба у вищому навчальному закладі: посібник для психологів / Л. Б. Лук'янова. – Київ: Наукова думка, 2015. – 250 с.
- 37.Мельник П. О. Девіантна поведінка в молодіжному середовищі: теоретичний та практичний аспект / П. О. Мельник. – Київ: Академвидав, 2019. – 204 с.
- 38.Мирончук Н.М. Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності // Нові технології навчання:

- наук.-метод. зб. / Ін-т інновац. технол. і змісту освіти МОН України. – Київ, 2013. – Вип. 79. – С. 82-85.
39. Михайленко, В. П. Психологічна профілактика девіантної поведінки у студентській молоді / В. П. Михайленко // Психологія і суспільство. – 2018. – № 1. – С. 92-104.
40. Михайленко, В. П. Профілактика девіантної поведінки у молоді: міжнародний досвід / В. П. Михайленко // Педагогічна думка. – 2018. – № 2. – С. 56-64.
41. Мойсеєнко І. А. Проблеми соціальної адаптації студентів у гуртожитках / І. А. Мойсеєнко. – Дніпро: ДНУ, 2016. – 156 с.
42. Мороз, О. С. Особливості профілактики девіантної поведінки серед студентів гуманітарних спеціальностей / О. С. Мороз // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2021. – № 4. – С. 67-75.
43. Новоселова Л. І. Психологічна профілактика девіантної поведінки: методичний посібник / Л. І. Новоселова. – Київ: МАУП, 2017. – 135 с.
44. Овчаренко В. М. Студентське самоврядування як чинник профілактики девіантної поведінки / В. М. Овчаренко // Вісник Київського національного університету. – 2018. – № 8. – С. 79–85.
45. Олійник А. П. Методи діагностики та корекції девіантної поведінки у студентів / А. П. Олійник. – Чернівці: Видавництво ЧНУ, 2020. – 230 с.
46. Олійник К.С. Загальна характеристика та значення соціальних мереж у житті сучасної молоді. Суми, 2017. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua › jspsui › bitstream> (дата звернення 23.05.2024)
47. Петренко Ю. І. Соціальні та психологічні аспекти девіантної поведінки студентів у гуртожитках / Ю. І. Петренко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2019. – № 6. – С. 12–18.
48. Петренко, Л. М. Програми соціальної підтримки студентів у гуртожитках [Електронний ресурс] / Л. М. Петренко // Соціальна

- педагогіка: науковий журнал. – 2019. – № 1. – Режим доступу: <http://sociopedjournal.ua/student-hostels-support>.
- 49.Петренко, О. В. Сучасні підходи до профілактики девіантної поведінки студентів / О. В. Петренко // Соціальна робота в умовах трансформації суспільства: Матеріали науково-практичної конференції. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. – С. 45-48.
- 50.Пилипенко, В. П. Проблеми соціальної адаптації студентської молоді в умовах гуртожитків / В. П. Пилипенко // Соціально-психологічні аспекти поведінки молоді: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава: ПНПУ, 2019. – С. 38-42.
- 51.Півень М. А. Структура емоційної зрілості особистості. Вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Психологія. Х. : ХНПУ. 2014. Вип. 47. С. 156–163.
- 52.П'янківська Л. В. Аналіз сучасних поглядів на емоційну сферу особистості. Логос. 2019. Т.4. С.21-23. URL: <http://ir.nmapo.edu.ua:8080/lib/1961/1/2019.pdf> (дата звернення 12.04.2024).
- 53.Роуз, Г. Управління студентськими гуртожитками: американський підхід / Г. Роуз // Соціальна робота в освіті. – 2020. – № 1. – С. 34-42.
- 54.Савченко, І. А. Аналіз ефективності програм профілактики девіантної поведінки у студентських колективах / І. А. Савченко // Вісник психології та педагогіки. – 2020. – № 5. – С. 112-120.
- 55.Сергеєнкова О.П. Дослідження емоційної сфери у юнацькому віці. Київ, 2018.С.243-247.
- 56.Сидоренко Ю. В. Соціально-психологічна адаптація як фактор формування самооцінки студентів до навчання у ЗВО // Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень . Том 2. 10 липня 2020 р. Вінниця, Україна: МЦНД, 2020.
- 57.Скородинська С. Вплив соціальних мереж на розвиток девіантної поведінки у підлітків: кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти

- першого рівня / Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2024. – 57 с.
- 58.Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. Вікова та педагогічна психологія. Київ, 2001. URL: <http://medbib.in.ua/vikovapedagogichnapsihologiya.html> (дата звернення 23.03.2024).
- 59.Тіо А., Тейлор Дж. Д., Шварц М. Д. Девіантна поведінка / Alex Thio, Jim D. Taylor, Martin D. Schwartz. – 10-е вид. – Бостон : Pearson, 2012. – 608 с.
- 60.Ткаченко, І. В. Міжнародний досвід профілактики девіантної поведінки в студентських гуртожитках / І. В. Ткаченко // Психологія і педагогіка. – 2019. – № 3. – С. 112-120.
- 61.Ткаченко, Т. В. Психологічні аспекти профілактики девіантної поведінки у студентському середовищі / Т. В. Ткаченко // Соціально-педагогічна діяльність: теорія і практика. – 2020. – № 3. – С. 88-93.
- 62.Трибулькевич К. Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917–2010 рр.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України, 2017. 43 с.
- 63.Фінн, О. М. Психологічна допомога у профілактиці девіантної поведінки серед студентів у Фінляндії / О. М. Фінн // Соціальна педагогіка. – 2021. – № 3. – С. 74-80.
- 64.Чала О.А. Сутність та детермінанти деструктивної конфліктності особистості. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова; серія № 12. Психологічні науки: зб. наук. пр. / [редкол.: С. Максименко та інш.]. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. № 26 (50). Ч. I. С. 399–402.
- 65.Чеботарьов А. І. Девіантна поведінка у студентському середовищі: профілактика та корекція / А. І. Чеботарьов. – Київ: Видавництво КНУ, 2020. – 176 с.

66. Черненко, В. В. Формування культури поведінки як засіб профілактики девіацій у студентському середовищі / В. В. Черненко // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2019. – № 10. – С. 55-62.
67. Яценко, О. П. Психологічні механізми запобігання девіантній поведінці студентів: дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / О. П. Яценко. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2018. – 250 с.
68. Brown J. Is social media bad for you? The evidence and the unknowns (2018). BBC. 2017. URL: <https://www.bbc.com/future/article/20180104-is-socialmediabad-foryou-the-evidence-and-the-unknowns> (дата звернення 4.12.2023).
69. Coldberg I. Internet addiction disorder. CyberPsychol Behavior. 2020. V.3. N4. P.403-412.